

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Rosén

Unified Family Court En modell för Sverige?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Titti Mattsson

Ämnesområde
Processrätt

Termin
HT 2009

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Ämne och frågeställningar.	4
1.2 Avgränsningar	4
1.3 Material	6
1.4 Metod	7
1.4.1 Svårigheter med komparativa studier	8
1.4.2 Processrätt kontra materiell rätt	9
1.5 Begrepp	10
1.5.1 Familjerelaterade mål	10
1.5.2 Behörighet och kompetens	11
1.6 Disposition	12
2 UFC-MODELLEN I USA	13
2.1 Kort introduktion till det amerikanska domstolssystemet	13
2.2 UFC-modellens centrala särdrag	14
2.2.1 Behörighet att pröva ett brett spektrum av familjerelaterade måltyper	15
2.2.2 Strävan efter kontinuitet i dömandet genom användande av en domare/en familj-systemet	17
2.2.3 Integration av alternativ tvistelösning och andra sociala åtgärder	18
2.3 Vilka problem vill man lösa med UFC-metoden?	18
2.4 UFC-modellen i praktiken – utvärderingar av UFC-projekt i USA	19
2.4.1 Unified Family Court Literature Review	20
2.4.1.1 Colorado	21
2.4.1.2 New Hampshire	22
2.4.2 Report of the Judicial Council of Virginia on The Family Court Pilot Project	23
2.4.3 Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs	26
2.4.4 An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State	29
2.4.5 Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations	34
2.4.6 Analys av rapporternas resultat	36
2.4.6.1 Samstämmighet med ABA:s UFC-modell	36
2.4.6.2 Resultatens tillförlitlighet	37

2.4.6.3	Fungerar UFC?	39
2.5	Sammanfattning	39
3	UFC – EN MODELL FOR SVERIGE?	41
3.1	Kort överblick över det svenska domstolssystemet	41
3.2	Behövs UFC i Sverige?	43
3.2.1	Behörighetskonflikter avseende familjerelaterade mål i svenska domstolar	43
3.2.2	Frågan i doktrin och lagstiftningsarbete	44
3.2.3	Specialisering av domare i humanjuridik – specialisering i praktiken	46
3.2.4	Slutsatser	47
3.3	Vilka för- respektive nackdelar erbjuder UFC-modellen jämfört med dagens svenska system?	48
3.4	Principfrågor som aktualiseras av UFC-diskussionen	49
3.4.1	Den enväldige domaren	50
3.4.2	Jäv	51
3.4.3	Vad utgör tillåtet processmaterial?	54
3.4.4	Sekretess	55
3.5	Sammanfattning	56
4	AVSLUTNING OCH REFLEKTIONER	57
4.1	Vad är UFC, fungerar det och är det relevant för Sverige?	57
4.2	Frågor att ställa för framtiden	58
	BILAGA A	60
	BILAGA B	63
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	64
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

Unified Family Court (UFC), as it is discussed in this essay, is a court which combines wide jurisdiction over family-related cases with judicial continuity, by assigning all cases relating to a certain family to the same judge. The aim is to increase the quality of judicial decision-making, by ensuring the judge has access to complete information in each case, and by increasing the experience and knowledge of judges – as regards both family related cases in general and each litigant in particular. This essay explores the defining characteristics of a UFC, whether UFC creates better outcomes for individuals, and whether the model has any relevance for Swedish courts.

Studies of American UFC projects show greater access to complete information, increased judicial continuity, and increased specialization among judges in the UFC. Compared to the current Swedish court system the primary advantage offered by the UFC model is the increased opportunity for specialization for judges, combined with greater experience with families in crisis, through combining jurisdiction over cases under FB and ÄktB with jurisdiction over cases under SoL and LVU. Of benefit to litigants and legal professionals would be the opportunity to appear before a judge with special insight into family-related cases, decreasing their need to educate the judge in the courtroom, which could lead to increased public confidence in the courts. It would also decrease the risk of parallel proceedings and attendant delays.

Downsides to UFC are primarily procedural – giving one individual judge power over a family, the risk of the judge appearing biased, and concerns about proper inclusion of evidence and confidentiality – and do not appear insurmountable. There are no absolute obstacles in current Swedish legislation, and Swedish procedures should be relatively adaptable to the model.

A complete Swedish implementation of the American model may be too drastic a step at this time. However, the creation of family law divisions within existing courts is interesting, and could be developed further. Such a system would allow judges to specialize, while maintaining knowledge of and familiarity with a large range of legal matters. It would also allow for rotations between divisions, or an organization where family jurisdiction is limited to certain divisions, but those divisions are not limited to family jurisdiction, which could serve to limit the negative effects of working with difficult and emotionally charged cases.

Sammanfattning

UFC-modellen som den behandlas i den här uppsatsen är en domstolsmodell som kombinerar en bred behörighet att döma i familjerelaterade mål med kontinuitet i dömandet genom att samma domare dömer i alla eller huvuddelen av de mål som rör en viss familjs medlemmar. Modellen syftar till att öka kvaliteten i dömandet genom att dels ge domarna mer komplett information i varje enskilt fall men också genom att öka deras erfarenhet och kompetens både när det gäller familjerelaterade mål i allmänhet och när det gäller de individer som framträder inför varje enskild domare. Uppsatsen undersöker vad som är utmärkande för Unified Family Court (UFC), om metoden leder till att parternas intressen bättre kan tillgodoses i enskilda fall och om modellen har någon relevans för det svenska rättsväsendet.

De amerikanska utvärderingar som studerats visar att domarna får bättre beslutsunderlag, att domsluten blir mer konsekventa och att specialiseringen ökar med modellen. De främsta fördelarna i jämförelse med dagens svenska system vore den ökade möjligheten till specialisering kombinerat med möjligheten att ge domare erfarenhet av ett bredare spektrum av familjekriser, i och med handläggning av både familjemål enligt FB och ÄktB och handläggning av mål enligt SoL och LVU. Enskilda, ombud och myndigheter skulle få framträda inför en domare med specialistkompetens på området vilket skulle minska parternas behov av att förklara för domarna och kunna leda till ett ökat förtroende från allmänheten. Man skulle också slippa riskera parallella processer och de fördröjningar dessa kan leda till.

Nackdelarna med modellen är främst processuella – en enda domares starka inflytande på familjen, jävsproblematik, omedelbarhetsproblem och sekretessfrågor – och inga av problemen verkar för svenskt hänseende vara oöverstigliga. Den svenska processrätten ställer i dagsläget inte upp några absoluta hinder och skulle kunna anpassas till UFC-modellen utan allt för stora svårigheter.

För svenskt hänseende kanske modellen som den ser ut i USA vore ett för stort steg. Införandet av familjeavdelningar på landets domstolar är emellertid intressant och skulle kunna vidareutvecklas. Det skulle ge domarna möjlighet att specialisera sig och samtidigt uppehålla en generell kompetens. Dessutom skulle möjligheten till rotationer mellan avdelningar, eller en arbetsfördelning där endast vissa avdelningar arbetar med familjerelaterade mål, men inte enbart med sådana mål, kunna minska de risker som förknippas med att enbart arbeta med svåra och laddade mål.

Förkortningar

ABA	American Bar Association
ADR	Alternative Dispute Resolution/alternativ tvistelösning – ex medling.
AIR	American Institutes for Research
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch – den stora tyska civillagen.
BO	Barnombudsmannen
DSHS	Department of Social and Health Services
EKMR	Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FPL	Förvaltningsprocesslag (1071:291)
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JIS	Judicial Information System
LR	Länsrätt
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NCSC	The National Center for State Courts
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RegR	Regeringsrätten
RÅ	Riksåklagaren
SamboL	Sambolag (2003:376)
SCOMIS	Superior Court Management Information System
SkadeståndsL	Skadeståndslag (1972:207)
SoL	Socialtjänstlag (2001:458)
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätt
UFC	Unified Family Court
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)
ÄktB	Äktenskapsbalk (1987:230)
Ärendelagen	Lag (1996:242) om domstolsärenden

1 Inledning

1.1 Ämne och frågeställningar.

I USA har man traditionellt haft en betydligt mer positiv inställning till specialdomstolar i ärenden som rör individers personliga förhållanden än vad vi haft i Sverige. T ex finns det särskilda domstolar för ungdomsbrottmål, för vanliga brottmål och för familjerelaterade mål. Mitt syfte med den här uppsatsen är att studera det som allmänt kallas "Unified Family Court" (hädanefter UFC) – en domstol med behörighet att döma i alla, eller majoriteten av, de måltyper som rör familjer och deras interna problem samt alla måltyper som rör barn. Förutom behörighetsfrågan är centrala delar av UFC-konceptet idén om kontinuitet i alla mål som rör en familj och idén om integration av, och samarbete med, alternativa tvistelösningsformer och andra sociala åtgärder.

Mitt mål är att undersöka vad som är utmärkande för UFC, att se om UFC-metoden leder till att parternas intressen bättre kan tillgodoses i enskilda fall och i allmänhet och att undersöka om vi i Sverige kan dra nytta av dessa lärdomar för att utveckla vårt eget domstolssystem.

Jag kommer att arbeta utifrån följande frågeställningar:

1. Vad är UFC?
2. Vilka problem försöker man lösa med UFC-metoden och lyckas det?
3. Har UFC-metoden relevans för svenskt rättsväsende?
4. Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med UFC jämfört med det svenska systemet?

1.2 Avgränsningar

Det är alltid både svårt och viktigt att avgränsa en framställning som denna på ett tydligt sätt, såväl för författarens skull som för läsarens. Mitt ämne rör flera länder, rättssystem och rättsområden och det är omöjligt att inom ramen för denna uppsats grundligt utreda varje potentiellt intressant aspekt av alla dessa områden. Jag har därför valt att lämna många frågor därhän utan vidare utredning eller diskussion. Sådana frågor är t ex de rent praktiska faktorerna kring en viss domstolsorganisation (personalkostnader, datorsystem och liknande), de delar av UFC-modellen som inte ryms i diskussionen kring domstolens sakliga behörighet och en domare/en familj-modellen och alla frågor som rör UFC-modeller i andra länder än i USA.

Det amerikanska rättssystemet består egentligen av en mängd olika rättssystem – dels delstaternas egna, dels det federala – och domstolsorganisationen uppvisar omfattande regionala skillnader även inom varje rättssystem.¹ I det följande kommer jag därför att försöka undvika att

¹ Fletcher, George P., Sheppard, Steve, *American Law In a Global Context; The Basics*, Oxford University Press, New York 2005, s. 5-6 och Bogdan, Michael, *Komparativ*

fokusera för mycket på enskilda lokala särdrag. Jag kommer att utgå ifrån en teoretisk UFC-modell och använda de faktiska UFC-implementeringar som finns för att belysa olika aspekter. När jag diskuterar de utvärderingar som gjorts av UFC-projekt i USA är det alltså med medvetenhet om att de existerar i delvis olika system med olika förutsättningar.

Förutom de allmänna regionala skillnaderna mellan olika amerikanska domstolsorganisationer finns det även en mängd olika UFC-modeller, både teoretiska och som faktiskt genomförts, i projekt eller permanent. Dessa olika modeller har vissa gemensamma drag, av vilka ett är att de behandlar fler områden än jag kommer att göra i denna uppsats. Jag kommer i huvudsak att utgå ifrån den UFC-modell som förespråkas av the American Bar Association² (hädanefter ABA) i *Standards Relating to Court Organization and Administration* i serien *Juvenile Justice Standards*. Det är generellt inga stora skillnader mellan de olika modellerna. Teoretiska modeller som förespråkas i litteraturen är ofta mer omfattande och innehåller mer åtgärder för integration av sociala åtgärder och alternativ tvistelösning (ADR). Praktiskt genomförda modeller är ofta mer restriktiva och begränsade av resurstillgång och tidsramar. ABA:s modell används här eftersom den var relativt tidigt men ändå är genomarbetad och utförlig, och har diskuterats av många senare författare och debattörer. ABA:s framställning är, vad gäller UFC, indelad i fyra delar:

1. Domstolsorganisationen och domstolsbehörigheten.
2. Praktiska frågor rörande personalen.
3. Processuella frågor.
4. Domstolens befogenheter och skyldigheter.³

Även i övrigt i UFC-litteraturen behandlas dels juridiska och processuella frågor och dels praktiska och ekonomiska, oftast utan att någon egentlig åtskillnad görs. Det är självklart att en domstol för att fungera effektivt måste ha tillräckliga resurser, såväl gällande personal som informations-system, personalutveckling, lokaler och andra kringliggande funktioner. Dessa frågor ligger dock utanför området för den här uppsatsen och jag kommer inte att beröra dem vidare. Istället kommer jag att fokusera på den första delen – behörighetsfrågan och, framför allt, idén om en domare/en familj. Frågan om integration av andra sociala åtgärder och vilka befogenheter domstolen skall ha att döma ut olika påföljder eller insatser är

rättskunskap, andra upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2003, s.128-129 och 133-134.

² The American Bar Association är ett nationellt advokatsamfund i USA, som bland annat granskar juristutbildningar, ger kurser och stöd till arbetande advokater och arbetar för att utveckla rättssystemet. Det är en privat organisation och det finns flera andra advokatsamfund, bland annat delstatliga och lokala, men även nationella. Medlemskap i ABA är frivilligt och krävs inte för att praktisera som advokat i USA, men ABA är en mycket känd och inflytelserik organisation med fler än 400 000 medlemmar. Läs mer på <http://www.abanet.org>.

³ *Standards relating to court organization and administration / recommended by the IJA-ABA Joint Commission on Juvenile Justice Standards*, Kaufman, Irving R. (chairman), Smith, Charles Z. (chairman of Drafting Committee II), Rubin, Ted (reporter), Ballinger Pub. Co., Cambridge, Mass. 1980, s. 2.

visserligen mycket intressant, men även denna fråga ligger utanför uppsatsens huvudämne och kommer endast att beröras ytligt.

Slutligen berör UFC-litteraturen generellt två olika typer av problem i domstolsorganisationen. Dels gäller det effektivitetsproblem i gällande system – som t ex dröjsmål, onödigt höga kostnader och brist på tillräckligt specialiserad personal.⁴ Den här typen av problem talar för att nuvarande system behöver förändras, men inte specifikt för att detta bör göras genom införandet av ett UFC-system. Den andra typen av problem talar mer specifikt för UFC-metoden: det är problem som framför allt rör jurisdiktionskonflikter och det ordinära domstolssystemets bristande möjlighet att påverka de underliggande personliga och sociala problem som leder till att barn och föräldrar hamnar i domstol.⁵ I litteraturen behandlas ofta dessa två problemtyper samtidigt, utan någon egentlig distinktion. Eftersom jag är intresserad av att utreda UFC-metodens särdrag och applicera dem på ett helt annat domstolssystem än det amerikanska, tänker jag framför allt fokusera på den andra problemtypen.

1.3 Material

Jag har i arbetet med den här uppsatsen använt mig av en mängd olika typer av litteratur och andra källor.

Vad gäller de delar av uppsatsen som främst rör amerikanska förhållanden har jag i första hand använt material ur amerikansk litteratur, både böcker och artiklar och material från internet i form av information på olika delstaters domstolsorganisationers hemsidor och böcker och artiklar från olika organisationer som tillgängliggjorts i PDF-format. All information som hämtats från Internet kommer från officiella eller välkända och etablerade organisationer – förutom delstaternas myndigheter gäller det framför allt ABA och National Center for State Courts⁶. Använda artiklar har hämtats ur *Southern California Law Review* och *Family Law Quarterly*, framför allt den senares två tema-nummer på ämnet UFC, samlade i vol 32, nr 1, våren 1998 och vol 37, nr 3, hösten 2003. Jag har endast vid ett tillfälle använt amerikansk lagstiftning och har inte använt någon amerikansk rättspraxis eftersom jag inte utrett lokala detaljer eller materiell rätt. Jag har också använt mig av tryckt litteratur som på ett mer övergripande sätt presenterar det amerikanska rättssystemet i allmänhet och den amerikanska familjerätten i synnerhet.

För den svenska delen av framställningen har jag använt mig av både lagstiftning och förarbeten, tryckt litteratur och information från Domstolsverkets hemsida. Jag har sökt artiklar och litteratur i olika databaser och direkt i juridiska fakultetens bibliotek. Bland annat har jag sökt igenom de senaste 30 årgångarna av *Förvaltningsrättslig Tidskrift* och

⁴ Se t ex Ross, Catherine J., *The Failure of Fragmentation: The Promise of a System of Unified Family Courts*, *Family Law Quarterly* vol. 32, nr. 1 1998 (s. 3-30), s. 8-9.

⁵ Se t ex Ross, 1998, s. 8-11.

⁶ The National Center for State Courts är en amerikansk ideell organisation med syfte att utveckla rättssystemet och fungera som stöd för delstaternas domstolar. Man bedriver forskning och utvecklingsarbete och fungerar som intresseorganisation för de delstatliga domstolarna. Läs mer på <http://www.ncsc.org>.

Svensk Juristtidning i sökandet efter en svensk behörighetsdebatt. Överlag har det varit svårt att hitta svensk doktrin av direkt relevans för uppsatsfrågorna. Den svenska rättsvetenskapen förefaller hålla sig relativt snävt inom varje etablerat rättsområde och gränsöverskridande utredningar eller artiklar, som UFC-metoden faktiskt kräver, är sällsynta. Vad gäller lagstiftning har jag i huvudsak arbetat med Rättegångsbalken (SFS 1942:740, hädanefter RB), Förvaltningsprocesslagen (SFS 1071:291, hädanefter FPL) och Lag (1996:242) om domstolsärenden (hädanefter ärendelagen) samt dessa lagars förarbeten. Vad gäller RB innebär detta propositioner till ändringar, då det inte finns någon ursprungsproposition från balkens tillkomst 1942.

Jag har i hela uppsatsen försökt använda så primära källor som möjligt för varje del av min utredning. Det innebär att om jag redogör för gällande rätt har jag använt mig av lagstiftning och om jag redogör för en utvärdering har jag använt originalrapporten i den mån detta varit möjligt. I mer översiktliga eller beskrivande delar har jag använt mig av litteratur och läroböcker i ämnet.

1.4 Metod

Den här uppsatsen behandlar i mycket liten omfattning gällande rätt. Istället handlar det om en i huvudsak hypotetisk framtida utveckling av rätten, vilket har krävt ett något annorlunda tillvägagångssätt än en utredning av gällande rätt skulle ha gjort.

Det jag har gjort är att jag har studerat en teoretisk modell från USA och hur den har tillämpats där, för att utifrån de resultaten diskutera en möjlig svensk version av modellen. Jag har alltså visserligen använt gällande rätt i mina resonemang, men i syfte att beskriva en möjlig framtida rätt, inte i syfte att utreda exakt vad gällande rätt i nuläget är. Lena Olsen delar i en artikel i SvJT in rättsvetenskapliga tillvägagångssätt i interna perspektiv och externa perspektiv. Det främsta interna perspektivet är den rättsdogmatiska metoden – där utredningen syftar just till att klarlägga vad som är gällande rätt, i allmänhet ur ett domar/tillämparperspektiv.⁷ De externa perspektiven är istället metoder där forskaren så att säga betraktar rätten utifrån och gör rätten i sig till föremål för undersökningen.⁸ Hit räknar hon t ex komparativa studier som inte syftar till att klargöra utländsk rätt för att den är aktuell i ett mål eller ärende, utan för att få inspiration till nya lagstiftningslösningar.⁹ Det är den typen av studie jag har genomfört.

Vid en studie av gällande rätt är materialvalet oftast givet – det rör sig om att använda den aktuella rättsordningens rättskällor enligt rådande rättskällehierarki. För svensk rätt rör det sig om rättsregler, förarbeten, praxis och, i sista hand, doktrin.¹⁰ Detta gäller naturligtvis också avsnitt som behandlar gällande rätt i ett arbete som i övrigt behandlar t ex framtida lagförslag eller historiska förhållanden. Likaså är metoden i princip given,

⁷ Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004 (s. 105-145), s. 111-113.

⁸ Ibid., s. 122.

⁹ Ibid., s. 126.

¹⁰ Ibid., s. 118-119.

det handlar helt enkelt om att i enlighet med rådande tolkningsprinciper läsa de rättskällor som finns och göra en bedömning av hur HD eller RegR skulle döma om frågan kom upp till prövning.¹¹

När man har ett annat syfte med sin utredning, som jag haft, än att klarlägga gällande rätt blir material- och metodfrågorna ofta svårare. Då arbetet med den här uppsatsen inleddes hade jag ambitionen att anlägga ett barnperspektiv genomgående i uppsatsen och att utvärdera de olika systemen utefter hur väl de bidrog till att barnets bästa kunde tillgodoses i det enskilda fallet. Denna ansats övergavs emellertid då det stod klart att de amerikanska utvärderingarna på UFC-området inte haft något liknande perspektiv och att ingen distinktion gjorts mellan mål med vuxna och barn. Det har alltså varit omöjligt att med hjälp av utredningarna avgöra om bättre konsekvenser uppnåtts för någon specifik grupp av enskilda. Däremot har det funnits en viss uppdelning efter måltyper och detta har uppmärksammats i den mån det varit relevant. Jag har inte anlagt något annat perspektiv, utan har istället gjort en grundläggande översikt över UFC-modellen i allmänhet, begränsat av att jag endast diskuterat behörighetens omfattning och frågan om en domare/en familj-modellen.

Den mest omfattande delen av uppsatsen är kapitlet om amerikanska UFC-projekt i praktiken. I detta avsnitt har jag studerat ett antal olika amerikanska utvärderingar. Jag har inte själv analyserat projekten i sig, utan istället har jag analyserat befintliga utvärderingar och sedan analyserat dessas resultat tillsammans. Min tanke med denna metod är dels att jag inte behöver göra en egen empirisk studie, vilket jag inte haft möjlighet till inom ramen för denna uppsats och dels att genom kombinationen av flera sinsemellan självständiga studier öka tillförlitligheten i de resultat som visar sig samstämmiga. Jag redogör i texten för de olika utvärderingarnas metoder, mål, frågeställningar och resultat för att göra min analys så transparent som möjligt för läsaren.

1.4.1 Svårigheter med komparativa studier

I den här uppsatsen jämförs vissa aspekter av svensk och amerikansk rätt med varandra. I del 2 av den här uppsatsen ges en kort överblick av det amerikanska domstolssystemet och i del 3 av det svenska. Jag vill dock redan här belysa några viktiga skillnader och diskutera några av de problem som uppstått i mitt uppsatsarbete.

USA tillhör *common law*-familjen av rättssystem medan Sverige tillhör den europeiska kontinentala familjen, vilket innebär att det finns vissa grundläggande skillnader i hur rättssystemen fungerar. Slarvigt brukar sägas att *common law* systemet är fallbaserat medan det europeiska kontinentala systemet är baserat på kodifieringar som tyska BGB eller franska *Code Civil*. Detta är inte riktigt sant, båda systemen använder sig av både fall och kodifierad lag, men säger en del om hur man arbetar med juridik i de olika systemen. I USA lär man till stor del ut juridik med hjälp av fallstudier och en databas över praxis är ofta det primära hjälpmedlet för

¹¹ Olsen, 2004, s. 111-112.

den verksamme juristen.¹² I Sverige studerar man i första hand läroböcker med doktrin och en rättsutredning börjar ofta med en studie av relevant lagstiftning och lagkommentarer.¹³ Dessa är dock ytliga skillnader och inte det som orsakat mig störst svårigheter.

Mer komplicerat är att det svenska och det amerikanska systemet befinner sig i helt olika begreppsfärer. Otaliga av de vanligaste koncepten i amerikansk rätt – som t ex *equity*, *trusts* eller *due process* – är helt oöversättliga till svenska eftersom vi saknar motsvarande rättsliga begrepp och många andra termer har helt andra associationer än motsvarande svenska ord – som tex. när det gäller *privacy*/privatliv, *community*/samhälle och *contempt of court*/domstolstrots. Fletcher och Sheppard skriver att det engelska språket och *common law* har ett nära och närmast mystiskt, samband. Alla världens engelskspråkiga länder använder sig av *common law*-systemet och inget land har riktigt lyckats översätta det till något annat språk.¹⁴ Så inte heller jag och ibland har jag därför använt amerikanska termer oöversatta. Dessa är i uppsatsen kursiverade och en ordlista med förklaringar finns i bilaga A.

Problemen går dock djupare än svårigheten i att översätta vissa ord. Grundläggande filosofier och samhällssystem skiljer sig åt på ett sätt som är svårt att förklara på några sidor i en uppsats och inverkar på juridiken på ett sätt som har enorma konsekvenser. En domstol verkar i det samhälle där den befinner sig och juridiken samverkar med omvärlden i ett ständigt växelspel. För att helt förstå en rättsregel måste man därför förutom det andra landets rättssystem och rättskällehära också förstå det sociala sammanhang rättsregeln befinner sig i, det samhälle där den skall tillämpas och de människor som skall tillämpa den.¹⁵ Jag kan inte göra några anspråk på att ha en så komplett djupförståelse av det amerikanska system jag försöker analysera i den här uppsatsen och är tveksam till om man någonsin kan få det om en kultur som inte är ens egen.

1.4.2 Processrätt kontra materiell rätt

I läroboken *Processrättens grunder* förklaras skillnaden mellan processrätt och materiell rätt med att den materiella rätten innehåller handlingsregler för medborgarna medan processrätten innehåller de regler som ser till att medborgarna faktiskt följer handlingsreglerna – tvångsreglerna och de konfliktlösningsreglerna.¹⁶ Den materiella rätten anger *vad* som skall tillämpas, processrätten anger *hur*. Den här uppsatsen handlar om processrätt. Det är dock i det närmaste omöjligt att prata om processrätt utan att relatera till den materiella rätten – dels på grund av att processen skiljer sig åt gällande olika materiella områden och dels på grund av att varje

¹² Fletcher, George P., Sheppard, Steve, *American Law In a Global Context; The Basics*, Oxford University Press, New York 2005, s. 9 och 33.

¹³ Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, tredje upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 1996, s. 23-27.

¹⁴ Fletcher, Sheppard, 2005, s. 17.

¹⁵ Bogdan, 2003, s. 19-21 och s. 39-41.

¹⁶ Carlsson, Per, Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, sjunde upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2004, s. 13-14.

process kräver ett innehåll för att bli begriplig. I *common law*-systemet, som den här uppsatsen också handlar om till stor del, görs heller inte samma åtskillnad mellan materiell rätt och processrätt som i svensk rätt. Man studerar ämnena tillsammans och de diskuteras gemensamt i litteraturen.¹⁷ Av dessa anledningar kommer det att finnas inslag av materiell rätt i uppsatsen. Jag kommer dock inte komma in på olika materiella regler närmare annat än om det behövs för att förstå processrätten.

1.5 Begrepp

1.5.1 Familjerelaterade mål

Family law beskrivs i läroboken *Understanding Family Law* som "[involving] the legal relationships between husband and wife and parent and child as a social, political, and economic unit".¹⁸ Vidare skriver man att begreppet på senare år kommit att innefatta även ogifta sammanboende personer, vad man kallar icke-traditionella familjer. Familjens juridiska spörsmål kommer enligt författarna av naturen att röra många olika rättsområden – t ex konstitutionell rätt, regler om fast och lös egendom, avtalsrätt, skadeståndsrätt, processrätt, *equitable remedies*, regler om egendomsförhållanden inom äktenskapet och underhållsfrågor.¹⁹ Det amerikanska familjerättsbegreppet är således både vidsträckt och flexibelt och fokuserar mer på vilka aktörer som är involverade än vilka juridisk-tekniska områden som berörs. Detta gäller i ännu högre grad familjerättsbegreppet i UFC-diskussionen, vilket, som jag kommer att gå närmare in på i det följande, förutom ovan nämnda rättsområden dessutom innefattar viss straffrätt och förvaltningsrätt.

I Sverige associeras begreppet familjerätt främst med de regler som finns i Äktenskapsbalken (SFS 1987:230, hädanefter ÄktB)²⁰, sambolagen (SFS 2003:376, hädanefter SamboL,) Föräldrabalken (SFS 1949:381, hädanefter FB) och ärvdabalken (SFS 1958:637, hädanefter ÄB), vilket alltså är ett betydligt smalare spektrum av måltyper än i USA.²¹ Att skriva familjerätt och mena hela det spann av måltyper som kan tänkas ingå i en UFC blir förvirrande för en svensk läsare – det är oss t ex väldigt främmande att tänka på snatteri som ett familjerättsligt mål bara för att den tilltalade är underårig. Jag har därför valt att använda termerna

¹⁷ Fletcher, Sheppard, 2005, s. 19.

¹⁸ DeWitt Gregory, John, Swisher, Peter N., Wolf, Sheryl L., *Understanding Family Law*, andra upplagan, Matthew Bender & Company inc., LexisNexis Group, 2001, s. 1.

¹⁹ Ibid..

²⁰ Sedan första maj 2009 gäller ÄktB även samkönade par. Lagen om registrerat partnerskap upphävdes sista april, men fortsätter tills vidare att gälla för partnerskap registrerade innan upphävandet, förutsatt att inte parterna väljer att omvandla sitt partnerskap till ett äktenskap antingen genom vigsel eller genom anmälan. (Lag (2009:253) om ändring i Äktenskapsbalken, samt Lag (2009:260) om upphävande av lagen om registrerat partnerskap 1-3 §§) I det följande används begreppet "äktenskap" i betydelsen både heterosexuella och homosexuella förhållanden och begreppet registrerat partnerskap kommer bara att användas om det är särskilt motiverat.

²¹ Se t ex Eriksson, Anders, *Den nya familjerätten*, femte upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 1997, s. 11-13.

”familjerelaterade mål” eller ”familjerelaterade frågor” för detta vidare familjerättsbegrepp och menar då i princip alla måltyper som kan tänkas röra barn eller relationer mellan familjemedlemmar.

1.5.2 Behörighet och kompetens

I den här uppsatsen diskuteras frågan om vilka typer av mål en viss domstol skall behandla. I USA används ordet *jurisdiction* för det sakområde, eller de sakområden, en viss domstol får handlägga, men också för det geografiska område som utgör domstolens domsaga.²² Även på svenska finns ordet *jurisdiktion* och söker man på www.ne.se finner man definitionen:

jurisdiktion (lat. *iurisdīctio* 'rättskipning', av *juris* och lat. *dīctio* 'yttrande', 'muntligt framförande', 'framställning', av *dīco* 'säga'), rätt att utöva rättskipning och döma. Jurisdiktionen gäller inom ett geografiskt område eller inom ett visst sakområde samt begränsas av instansordningen. Jurisdiktionsområdena framgår av forumreglerna (se forum), samt av de regler som anger domstolarnas sakliga och funktionella behörighet. Jfr domstolsväsen.²³

Även där anges alltså den dubbla betydelsen av sakområde och domsaga. Söker man däremot i litteratur och artiklar finner man att ordet oftast används då det är fråga om internationella förhållanden och då för att beteckna olika länders domsrätt i förhållande till andra länder. Att använda detta begrepp för att beteckna enbart domsrätt över ett visst sakområde avseende olika nationella domstolar inom samma land vore därför potentiellt förvirrande för en svensk läsare.

Vill man på svenska tala endast om domsrätt gällande visst sakområde används ibland ordet *kompetens* eller *domstolskompetens*, särskilt då det gäller diskussioner om gränsdragningen mellan de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna²⁴. Begreppet *kompetens* är dock å sin sida problematiskt eftersom det också kan betyda skicklighet eller kunnighet och särskilt kanske yrkesskicklighet.²⁵ Eftersom jag i denna uppsats kommer att diskutera domarspecialisering och specialistkunskaper just i betydelsen yrkesskicklighet, samtidigt som jag diskuterar viss domares rätt att döma i vissa typer av sakfrågor, är det mindre lyckat att använda samma begrepp för båda dessa saker. Jag kommer därför enbart att använda ordet *kompetens* i betydelsen skicklighet.

För att beteckna just domsrätt på visst sakområde har jag valt att istället använda orden *behörighet* och *domstolsbehörighet*. Visserligen används begreppet *behörighet* med en specifik juridisk betydelse i

²² *Black's Law Dictionary*, sjunde upplagan, Garner, Bryan A (red), West Group, St. Paul, Minnesota 1999. Uppslagsordet "jurisdiction" (s. 855).

²³ Nationalencyklopedin på nätet – uppslagsord "jurisdiktion", <http://www.ne.se/lang/jurisdiktion> (hämtad 2009-10-06).

²⁴ Se ex. Strömbergs och Warnling-Nereps artiklar på ämnet i *Förvaltningsrättslig Tidskrift*.

²⁵ Nationalencyklopedin på nätet - uppslagsord "kompetens", <http://www.ne.se/lang/kompetens/228410> (hämtad 2009-10-06).

fullmaktsförhållanden, men det kan också mer generellt betyda berättigad, vad någon har rätt att göra i ett visst sammanhang. Ekelöf använder begreppet *saklig behörighet* för att beteckna den grupp av frågor en domstol eller domstolstyp får ta upp, *funktionell behörighet* för den rätt en viss instans har att behandla ett mål och *lokal behörighet* för det geografiska område domstolen har domsrätt i.²⁶ Eftersom denna uppsats inte på något sätt kommer att beröra fullmaktsfrågor har jag kommit fram till att *behörighet* nog är det minst förvirrande av de tre begreppen *jurisdiktion*, *kompetens* och *behörighet*. Det är därför detta som kommer att användas. I uppsatsen kommer med *behörighet* vidare endast avses *saklig behörighet*. För frågor om geografisk eller instansmässig domsrätt kommer jag att tala om *forum* och *forumregler*, i den mån detta alls är relevant.

1.6 Disposition

Uppsatsens disposition är relativt enkel och kommer att behandla de fyra uppsatsfrågorna i samma ordning som de ställs i avsnitt 1.1. Först kommer frågorna om vad UFC-modellen är och hur den fungerar att besvaras ur ett amerikanskt perspektiv i kapitel 2, för att sedan analyseras ur ett svenskt perspektiv genom att frågorna om modellens för- och nackdelar och relevans för svenska förhållanden besvaras i kapitel 3.

Den här uppsatsen handlar i stor utsträckning om ett system som utvecklats i USA och en viss insikt i amerikanska förhållanden är till stor hjälp för den fortsatta framställningen. Kapitel 2 inleds därför med en kort översikt över det amerikanska domstolssystemet. Därefter presenteras UFC-modellen och de problem som förespråkarna vill lösa genom införande av modellen i avsnitt 2.2 och 2.3. I avsnitt 2.4 presenteras sedan fem olika amerikanska rapporter med utvärderingar av olika UFC-projekt. Utifrån dessa rapporter skall jag försöka besvara frågan om UFC-modellen uppfyller sitt syfte, vilket är en förutsättning för att den skall ha någon relevans för svenska förhållanden. Denna fråga behandlas vidare i kapitel 3.

För att den följande diskussionen skall sättas i sitt sammanhang inleds Kapitel 3 med en översikt över det svenska domstolssystemet. Därefter kommer jag att diskutera behovet av UFC i Sverige och vilka för- respektive nackdelar modellen har jämför med dagens svenska system. Avslutningsvis i kapitel 3 kommer jag kort att diskutera ett antal principiella frågor som aktualiseras av UFC-modellen.

Kapitel 4, slutligen, innehåller en avslutande sammanställning av resultaten från uppsatsen som helhet och därefter föreslås några frågor som vore intressanta att studera vidare i framtiden.

²⁶ Edelstam, Henrik, Ekelöf, Per Olof, *Rättegång I*, åttonde upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2002, s. 96.

2 UFC-modellen i USA

Som ovan nämnt behandlar denna uppsats en amerikansk domstolsmodell och dess eventuella relevans för svensk rätt. Den första frågan som måste besvaras är därför vad UFC egentligen är och i vilket syfte den används. För att sätta denna fråga i sitt sammanhang följer här en redogörelse för det amerikanska domstolssystemet innan själva UFC-modellen beskrivs mer ingående. Viktigt att påpeka är att det som skrivs om UFC nedan är just modellens *särdrag*, dvs det som skiljer den från det ordinära domstolssystemet i den omgivande rättsordningen. I det här fallet rör det sig om amerikanska domstolar och därmed också amerikansk rätt i övrigt. De delar av UFC-modellen som inte särskilt beskrivs följer alltså den amerikanska rättsordningen i övrigt – samma processregler, samma konstitutionella begränsningar och samma materiella rätt. En grundläggande insikt i det amerikanska rättssystemet är därför till hjälp för förståelsen av den följande diskussionen.

2.1 Kort introduktion till det amerikanska domstolssystemet

Det amerikanska domstolssystemet består av ett antal parallella system – dels ett federalt domstolssystem som är gemensamt i hela USA och dels de olika delstatliga domstolssystemen.²⁷ I huvudsak regleras familjerelaterade frågor helt av delstaterna men federala inslag finns i form av federal konstitutionell rätt, vissa federala regleringar av mellanstatliga och nationella förhållanden och nationella skatte- och bidragsregler. Federala domstolar har endast saklig behörighet avseende familjerelaterade mål som rör federala lagar. Det finns ett generellt undantag i amerikansk rätt för *diversity jurisdiction*, vilket innebär att federala domstolar kan pröva mål som annars skulle tillhöra delstaternas exklusiva domsrätt om de rör tvister mellan parter från olika delstater. Trots detta vägrar federala domstolar konsekvent pröva familjemål som inte är baserade på federal rätt.²⁸

De olika delstaternas domstolssystem är helt separata från varandra och även om det finns många likheter är de organiserade på olika sätt. Typiskt är dock att det finns allmänna domstolar i tre instanser och ofta ett antal specialiserade domstolar som antingen är självständiga eller organiserade som avdelningar under de allmänna domstolarna. Man har dock generellt inte den uppdelning mellan allmänna domstolar och förvaltningsdomstolar som finns i Sverige, utan det vi kallar offentlig rätt blandas med privat rätt.²⁹ Massachusetts första instans har t ex sju olika avdelningar organiserade efter ämnesområde: Boston Municipal Court Department, Housing Court Department, Land Court Department, Superior

²⁷ Fletcher, Sheppard, 2005, s. 5-6.

²⁸ Krause, Harry D., Meyer, David D., *Family Law; In a Nutshell*, femte upplagan, Thomson/West 2007, s. 4-6.

²⁹ Fletcher, Sheppard, 2005, s. 6-7.

Court Department, District Court Department, Juvenile Court Department och Family & Probate Court Department. Andra instans är appellationsdomstolen (Massachusetts Appeals Court) och högsta instans är the Supreme Judicial Court.³⁰ Grannstaten Rhode Island har istället tre helt separata domstolar i första instans; Workers' Compensation Court, District Court och Family Court. Över dem finns appellationsdomstolen (Superior Court) och högsta domstolen (Supreme Court). Dessutom har Rhode Island en trafikdomstol (Traffic Tribunal), vars domar överklagas till den allmänna förstainstansdomstolen (District Court).³¹

Eftersom de olika domstolssystemen är så varierade går det oftast inte att generalisera på ett sätt som korrekt beskriver alla delstaters system. För att komplicera bilden ytterligare är det dessutom så att UFC-idén implementerats på väldigt olika sätt där den införts. Det är till och med så att de som förespråkar UFC rekommenderar att varje domstol anpassar modellen för att passa i just det sociala sammanhang där domstolen verkar eftersom man menar att alla samhällen är olika och har olika behov.³²

2.2 UFC-modellens centrala särdrag

UFC-konceptet är vid det här laget relativt gammalt i USA; det uppstod först runt sekelskiftet 1900, ungefär samtidigt som rörelsen för Juvenile Courts.³³ Försöken att införa UFC i hela landet tog dock inte fart förrän under senare tredjedelen av 1900-talet då Juvenile Court-systemet uppfattades som ett misslyckande av många och UFC-modellen framhölls som en bättre lösning.³⁴ Det har under åren formulerats ett antal olika modeller för UFC, både teoretiska modeller och sådana som faktiskt införts på olika platser i USA, som, även om de skiljer sig åt på flera sätt, i allmänhet delar följande drag:

1. Behörighet att pröva ett brett spektrum av familjerelaterade måltyper.
2. Strävar efter kontinuitet i dömandet genom att använda antingen en domare/en familj, ett team/en familj, eller någon liknande organisatorisk lösning.
3. Integration av alternativa tvistelösningsmetoder och andra sociala åtgärder med ambitionen att lösa inte bara juridiska utan även underliggande sociala och privata problem.³⁵

³⁰ The Massachusetts Court System hos The Official Website of the Commonwealth of Massachusetts:
http://www.mass.gov/courts/courtsandjudges/courts/structure_color.pdf (hämtat 6/10-09).

³¹ Rhode Island Court Structure hos Judiciary of Rhode Island:
<http://www.courts.ri.gov/pdf/CourtStructure.pdf> (hämtat 6/10-09).

³² Se t ex Babb, Barbara A., *Symposium Editor's Note*, Family Law Quarterly, vol. 37, nr. 3 2003 (s. 327-328), s. 328 och Ross, 1998, s. 14.

³³ Babb, Barbara A., *Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court*, Southern California Law Review, vol 71:469 (s. 471-545), 1998, s. 479-80.

³⁴ *Standards relating to court organization and administration*, s. 3.

³⁵ Se t ex Ross, 1998, s. 15-18 och s. 22-24, Babb, 2003, s. 327-328, Schepard, Andrew, Bozzomo, James W., *Efficiency, Therapeutic Justice, Mediation, and Evaluation:*

ABA publicerade sin UFC-modell 1980, i *Standards Relating to Court Organization and Administration* i serien *Juvenile Justice Standards*. Serien innehöll ABA:s rekommendationer för hur rättssystemet bör organiseras vad avser barn och ungdomar.³⁶ Man menade att allvarliga problem uppstod dels på grund av att familjerelaterade frågor och ungdomsmål var underprioriterade och undervärderade och dels på grund av att domsrätten över sådana mål var delad mellan en mängd olika domstolar utan samordning.³⁷ ABA ville åtgärda dessa problem genom att i första hand slå ihop behörigheten att döma i ungdomsmål (*juvenile court*) med det som kallades *domestic relations*³⁸. Målet var att åstadkomma ett system där statusen på familjerelaterade mål och familjerättsdomare var likvärdig med övriga civilmål och brottmål och där domarna fick en bättre chans att påverka de inblandade familjerna i positiv riktning, med syfte att hålla ihop familjer och undvika att barn placerades i familjehem eller adopterades bort.³⁹

2.2.1 Behörighet att pröva ett brett spektrum av familjerelaterade måltyper

I ABA:s standard 1.1 anges att ungdomsjurisdiktionen bör inkorporeras i en samlad familjedomstol med saklig behörighet över:

*[J]uvenile law violations; cases of abuse and neglect; cases involving the need for emergency medical treatment; voluntary and involuntary termination of parental rights proceedings; adoption proceedings; appointment of legal guardians for juveniles; proceedings under interstate compacts on juveniles and on the placement of juveniles; intrafamily criminal offences; proceedings in regard to divorce, separation, annulment, alimony, custody, and support of juveniles; proceedings to establish paternity and to enforce support; and proceedings under the Uniform Reciprocal Enforcement of Support Act.*⁴⁰

Detta är en stor mängd måltyper som i Sverige skulle omfatta både straffrätt, civilrätt och offentlig rätt.

Juvenile law violations omfattar dels det vi i Sverige skulle kalla ungdomsbrottslighet, dvs brott begångna av underåriga, men också *status offenses*, dvs handlingar som endast är kriminaliserade om de begås

Reflections on a Survey of Unified Family Courts, Family Law Quarterly, vol. 37, nr. 3 2003, (s. 333-360), s. 336-337.

³⁶ *Standards relating to court organization and administration*, s. v.

³⁷ *Ibid.*, s. 10.

³⁸ Ross definierar ”domestic relations” som äktenskapsskillnad, vårdnad, underhåll, familjevåld, faderskapsmål, adoption och umgänge. Ross, 1998, s. 6.

³⁹ *Standards relating to court organization and administration*, s. 1 och s. 10.

⁴⁰ *Standards relating to court organization and administration*, s. 5.

av en underårig, som skolk eller brytande av lagstadgat utgångsförbud.⁴¹ Denna andra typ av brott finns inte i Sverige, utan de handlingar som är brottsliga om de begås av underåriga är också kriminaliserade om de begås av vuxna. Rent allmänt gör vi mindre skillnad mellan ungdomsbrott och brott begångna av vuxna än vad som är vanligt i USA, på så sätt att vi räknar båda grupperna till den allmänna straffrätten och handlägger båda typerna av mål i samma forum, med vissa specialregler för underåriga.⁴² Underåriga kan tvångsomhändertaras enligt 3§ LVU för bl a ”socialt nedbrytande beteende”, men detta räknas i Sverige inte till straffrätten.⁴³

Andra straffrättsliga mål som inkluderas i ABA:s förslag är mål rörande övergrepp mot barn och andra brott mot eller inom familjen. I Sverige skulle detta motsvara, förutom våld eller sexualbrott mot barn, t ex misshandel av make/maka/sambo, fridskränkning och kvinnofridskränkning och andra brott mot eller inom familjen som t ex tvegitte eller egenmäktighet med barn.⁴⁴

Frågan om straffrättsbehörighet har visat sig vara kontroversiell. ABA menade att det var konsekvent med principen om att alla familjerelaterade problem bör höras i samma forum. Man ansåg också att en UFC skulle ha bättre möjlighet att besluta om sociala hjälpåtgärder än en traditionell brottmålsdomstol.⁴⁵ Vidare ansåg man att problem med att olika processuella regler används i civilmål och brottmål skulle kunna undvikas genom att ge domarna tillräcklig utbildning för att klara av att hantera båda systemen på ett rättssäkert sätt.⁴⁶ I praktiken är det få amerikanska UFC-projekt som har inkluderat brottmål i domstolsbehörigheten.⁴⁷

Måltyper av motsvarande civilrättslig karaktär som inkluderas är mål angående adoptioner, äktenskapsskillnad, separation, annullering av äktenskap, underhåll mellan makar, fastställande av faderskap, underhåll till barn, vårdnad, verkställighet av vårdnad och därmed associerade måltyper, som bodelning och boende för barn. I Sverige finns inte längre annullering av äktenskap men övriga måltyper är aktuella även här, även om underhåll mellan makar numera förekommer mycket sällan.⁴⁸

Måltyper av motsvarande offentlighetsrättslig karaktär är vanvård eller försummelse av barn, omhändertagande för akutvård, frivillig eller tvångsmässig förlust av föräldrarättigheter och institutions- eller familjehemsplacering av underåriga. I Sverige motsvaras dessa måltyper närmast av omhändertaganden enligt SoL och LVU.⁴⁹

⁴¹ Fox, Sanford J. *Juvenile Courts – In a Nutshell*, tredje upplagan, St. Paul, Minnesota 1984, s. 41-42.

⁴² Se BrB 32 kap.

⁴³ LVU 3 §, jmf BRB 1:1 och 1:3.

⁴⁴ Se särskilt BrB 3:3, 3:5-6, 4:2, 4:4-4a, 6 kap och 7 kap.

⁴⁵ *Standards relating to court organization and administration*, s. 10-11.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 11.

⁴⁷ *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, Uekert, Brenda K., Keith, Ann, Rubin, Ted, National Center for State Courts, prepared for the State Justice Institute, Williamsburg, Virginia, 2002, s. 1.

⁴⁸ Se särskilt FB 1 kap, 4 kap och 6-7 kap, samt ÄktB 2 kap, 5 kap, 6-7 kap och 9-13 kap.

⁴⁹ Se SoL 5:1-3, 6:1-2 och LVU 2-3 §§.

Slutligen inkluderas utnämmande av *legal guardians*⁵⁰. Dessutom räknar man upp processer som drivs enligt federala eller mellanstatliga lagar och överenskommelser. Dessa saknar motsvarighet i svensk rätt eftersom Sverige inte har ett federalt system.

2.2.2 Strävan efter kontinuitet i dömandet genom användande av en domare/en familj-systemet

ABA förespråkar ett system med en domare/en familj – dvs ett system där samma domare så långt som möjligt avgör alla frågor som involverar en viss familj, eller medlemmar av familjen, både om målen är anhängiga samtidigt och framåt i tiden.⁵¹ Undantag görs för fall där det finns risk för jäv och generellt föreskrivs att olika domare bör sitta i förberedande förhandlingar (t ex häktningförhandlingar) och i huvudförhandlingen rörande samma mål. Detta för att tillgodose intresset av att domaren dömer enbart på grund av vid huvudförhandlingen framlagd information.⁵² Man förespråkar också att andra myndigheter och ansvariga för andra sociala åtgärder så långt möjligt skall organisera sig på motsvarande sätt, så att t ex samma socialarbetare har hand om alla ärenden som rör en viss familj.⁵³

En del andra UCF-modeller använder ett system med ett team/en familj eller en samordnande handläggare/en familj.⁵⁴ En del kritiker menar att utan en domare/en familj-systemet kan man inte tala om en UFC överhuvudtaget, medan andra tvärt om menar att någon av de alternativa varianterna gör domstolen till en bättre UFC än om man använder just en domare/en familj-systemet.⁵⁵ De UFC som faktiskt finns använder sig av varierande metoder, allt från ett fullt implementerat en domare/en familj-system, till endast ytterst små inslag av samordning.⁵⁶

Tanken bakom en domare/en familj-systemet är att domaren skall få en mer fullständig bild av varje familj hon kommer i kontakt med, för att på så vis kunna anpassa domslut, påföljder och insatser efter parternas individuella behov. Man tänker sig också att man på detta sätt skall kunna undvika motstridiga domstolsbeslut rörande en familjs olika problem.⁵⁷ De modeller som istället använder ett team/en familj eller en samordnande handläggare/en familj har samma grundtanke och mål och även där är det meningen att domaren i varje mål skall vara helt informerad

⁵⁰ *Legal guardian* motsvarar vårdnadshavare, antingen tillfällig eller permanent, men också god man eller särskilt ombud. *Black's Law Dictionary*, uppslagsordet "guardian" (s. 712-713).

⁵¹ *Standards relating to court organization and administration*, s. 5.

⁵² *Ibid.*, s. 11.

⁵³ *Ibid.*, s. 12.

⁵⁴ Kuhn, Jeffrey A., *A Seven Year Lesson on Unified Family Courts: What We Have Learned Since the 1990 National Family Court Symposium*, *Family Law Quarterly*, vol. 32, nr. 1 1998 (s. 67-94), s. 76-79.

⁵⁵ Se tex. Kuhn, 1998, s. 76-79.

⁵⁶ *How Are Courts Coordinating Family Cases*, Flango, Carol R., Flango, Victor E., Rubin, H. Ted, National Center for State Courts, Publication Number R-212, 1999, s. 32-37.

⁵⁷ *Standards relating to court organization and administration*, s. 11.

om familjens totala problematik genom rapporter från teamet eller den samordnande handläggaren.⁵⁸

2.2.3 Integration av alternativ tvistelösning och andra sociala åtgärder

De som förespråkar UFC-modellen har ofta en större ambition än att bara skapa en ny domstolsorganisation vilket syns bland annat på vad man anger som syftet med modellen, men också på vad man vill inkludera. För att uppnå målet med att lösa individers och familjers underliggande problem vill många skapa en tätare koppling mellan domstolen och de sociala program och myndigheter som skall hjälpa familjerna. Samtidigt vill man försöka minska konflikterna genom ett ökat användande av medling och andra alternativa tvistelösningsmetoder.⁵⁹ De här frågorna är mycket intressanta men de kommer endast att behandlas mycket ytligt då de inte rymms inom ramarna för denna uppsats. För den som är intresserad finns en förteckning över förslag till vidare läsning i bilaga B.

2.3 Vilka problem vill man lösa med UFC-metoden?

Med UFC-metoden försöker förespråkarna lösa en mängd problem i det amerikanska rättssystemet. Man menar för det första att det är förvirrande för parterna med en mängd olika forum. Det blir svårt att veta vilken domstol man skall vända sig till när liknande eller samma typer av frågor kan behandlas i flera olika forum. Vidare menar man att bristande kontinuitet och överblick i dömandet leder till att man riskerar att få motstridiga, otillräckliga och olämpliga domslut. Detta eftersom domarna riskerar att få bristfällig information både om enskilda ärenden och om svårigheterna i olika måltyper och situationer när de endast arbetar med vissa delar eller vissa typer av frågor. Dessutom menar UFC-förespråkarna att det ordinära domstolssystemet är oförmöget att de lösa de underliggande sociala problemen, att det saknas uppföljning och att det är dålig efterlevnad bland parterna.

Ett exempel kan vara en situation med familjevåld som leder till äktenskapsskillnad med åtföljande vårdnadstvist, åtal för våld mellan föräldrarna, åtal för våld mot, eller utnyttjande av, barnen och omhändertagande av barnen av sociala myndigheter. Dessutom är det inte ovanligt att det finns missbruksproblem hos föräldrarna, med åtföljande åtal och eventuella tvångsåtgärder och att barnen själva eventuellt begår brott och/eller missbrukar i samma familj. I värsta fall kan alla dessa olika ärenden i USA bli separata rättsprocesser i flera olika domstolar och inför

⁵⁸ Kuhn, 1998, s. 78-79.

⁵⁹ Se tex. *American Bar Association Policy on Unified Family Courts, Adopted August 1994*, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998 (s. 1-2.), s. 2, Babb, 1998, s. 522-523, Shepard, Andrew, Bozzomo, James W., *Efficiency, Therapeutic Justice, Mediation, and Evaluation: Reflections on a Survey of Unified Family Courts*, Family Law Quarterly, vol. 37, nr. 3 2003 (s. 333-360.), 334-336 och Ross, 1998, s. 22-28.

olika domare. Risken är då att varje process bara belyser en liten del av familjens totala problematik och att de olika domsluten blir motstridiga, otillräckliga eller olämpliga i praktiken. T.ex. skulle man, särskilt med tanke på de amerikanska bevisreglerna, kunna få en situation där en förälder döms för sexuellt utnyttjande av sitt barn i en domstol och att en annan domstol samtidigt beslutar om umgängesrätt med barnet för samma förälder, utan att känna till utnyttjandet.⁶⁰

UFC-förespråkarna menar att ovan nämnda problem främst beror på det faktum att den familjerelaterade domstolsbehörigheten spridits på en mängd olika domstolar, att mål med samma eller relaterade parter inte behandlas i ett samband, utan delas mellan olika tillfällen och olika domare. Man menar också att parterna inte känner att de är delaktiga och kan påverka processen.⁶¹ Genom att samla alla mål som rör en viss familj i samma domstol och helst inför samma domare, tänker man sig att dessa problem kommer att försvinna. En domare kommer rimligtvis inte att utfärda domar som strider mot vad hon själv tidigare beslutat, de involverade familjemedlemmarna behöver inte berätta om vad som hänt upprepade gånger inför olika domare och risken för att viktig information förbises eller aldrig framkommer tänks minska då alla delar av situationen handläggs i ett sammanhang.⁶²

Samtidigt menar man att det traditionella rättssystemet rent allmänt är dåligt rustat för att behandla interpersonella och sociala problem eftersom det bygger på ett antagonistiskt förfarande som inte på något vis uppmuntrar parterna att samarbeta. Till exempel nämner Andrew Shepard äktenskapsskillnader och vårdnads mål där parterna ofta drivs att utmåla den andre i så dålig dager som möjligt. En sådan process ökar konflikten mellan föräldrarna och tar ingen hänsyn till att de båda två fortsätter vara föräldrar efter att rättsprocessen avslutats och att det kräver en fungerande relation både dem emellan och mellan föräldrar och barn.⁶³

2.4 UFC-modellen i praktiken – utvärderingar av UFC-projekt i USA

Trots att UFC varit en mycket omdiskuterad modell och ofta förespråkad som lösning på de svårigheter som finns gällande domstolars hantering av familjerelaterade mål har det inte gjorts särskilt många bra utvärderingar av metoden. I de otaliga artiklar som förespråkar införandet av ett allmänt UFC-system i hela USA presenterar de allra flesta debattörerna fördelarna ur ett helt teoretiskt perspektiv, baserat på antaganden och gissningar, eller baserat på anekdotiska berättelser från enskilda domare. Det finns dock ett fåtal mer omfattande och mer vetenskapliga undersökningar som dels försöker fastställa UFC-modellens egentliga konsekvenser och dels det

⁶⁰ Ross, 1998, s. 7-8.

⁶¹ Ross, 1998, s. 8-11 och Babb, 1998, s. 472-478.

⁶² *Standards relating to court organization and administration*, s. 11.

⁶³ Shepard, Andrew, *Parental Conflict Prevention Programs and the unified Family Court: A Public Health Perspective*, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998 (s. 95-130), s. 105.

faktiska behovet eller lämpligheten av att försöka lösa problemen i domstolshanteringen av familjerelaterade mål just med införandet av en UFC. Den andra typen av undersökning har t ex genomförts av Ted Rubin och Victor Flango som undersökte förekomsten av familjer med upprepade och parallella rättsprocesser. Undersökningen genomfördes eftersom man menade att införandet av en UFC enligt en domare/en familj-systemet endast är motiverat om det faktiskt är vanligt förekommande att familjer deltar i flera parallella rättsprocesser i olika domstolar.⁶⁴ Rubin och Flango kom i den undersökningen fram till att det var tillräckligt vanligt för att försvara UFC-metoden, men jag går inte närmare in på detta eftersom jag kommer att diskutera frågan i anslutning till avsnittet om en eventuell applicering på svenska förhållanden.⁶⁵

Vad gäller utvärderingar som försöker fastställa om UFC-metoden faktiskt kan åstadkomma de resultat som förespråkarna hoppas har jag studerat fem olika rapporter. Rapporterna är olika omfattande, olika detaljerade och fokuserar på delvis olika saker. Det är därför svårt att jämföra de olika undersökningarnas resultat med varandra, men jag skall ändå försöka dra en del slutsatser. Jag har försökt hitta utvärderingar som innehåller jämförelser mellan UFC och traditionell domstol och som fokuserar på UFC med en domare/en familj eller ett team/en familj för att få så relevant data som möjligt för att besvara mina frågeställningar givet de avgränsningar jag arbetar med.

2.4.1 Unified Family Court Literature Review

I augusti 2000 presenterade Judicial Council of California⁶⁶ en plan för utvecklingen av de kaliforniska domstolarna i framtiden. Bland annat ingick direktiv för etablerandet av UFC i delstaten som en högt prioriterad fråga. American Institutes for Research⁶⁷ (AIR) anlätades för att utveckla en modell för utvärdering av de tänkta pilotprojekten. Som första steget i detta arbete genomförde AIR en inventering av andra tidigare utförda UFC-utvärderingar och presenterade både resultaten från dessa och metoderna som använts i utvärderingsarbetet i rapporten *Unified Family Court Literature review 2002*.⁶⁸ I rapporten diskuterades utvärderingar från tio olika delstater. Av dessa saknade fyra (Indiana, Kentucky, Ohio och Oregon) jämförelser med kontrollgrupper eller fokuserade på administrativa

⁶⁴ *Court Coordination of Family Cases*, Rubin, H. Ted, Flango, Victor Eugene, National Center for State Courts, State Justice Institute, Publication Number R-144, Williamsburg, Virginia 1992, s. 3.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 75.

⁶⁶ Judicial Council of California är den del av Kaliforniens domstolsorganisation som utarbetar riktlinjer och övervakar rättstillämpningen i domstolarna. Går att jämföra med svenska Domstolsverket. Läs mer här: Sveriges domstolar – Domstolsverket: http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___727.aspx och Judicial Council of California hos California Courts: <http://www.courtinfo.ca.gov/jc/index.htm>.

⁶⁷ En amerikansk ideell organisation som bedriver forskning inom beteendevetenskap och sociala vetenskaper. Läs mer här: <http://www.air.org/overview/default.aspx>.

⁶⁸ *Unified Family Court Literature Review*, American Institutes for Research, for Hirst, Alexa, Center for Families, Children & the Courts, Administrative Office of the Courts, Judicial Council of California, 2002, s. 1-3.

åtgärder snarare än på kvaliteten på dömandet.⁶⁹ Dessa kommer inte att behandlas nedan, då de saknar data av relevans för min utredning. Tre utvärderingar (Arizona, Philadelphia och Wisconsin) rör inte UFC utan andra typer av pilotprojekt och kommer därför inte heller behandlas vidare. Av de återstående kommer Colorado, och New Hampshire att tas upp i detta avsnitt medan Virginia-utvärderingen fått ett eget avsnitt nedan.

2.4.1.1 Colorado

I Colorado inleddes försöksverksamhet med UFC i september 2000 i Adams County och Broomfield County. Mål som handlade om *dependency* eller *neglect* (som man kallade ”rotmål”) handlades slumpvis i antingen UFC eller vanlig domstol. Om en familj vars mål handlades enligt UFC-modellen hade andra pågående mål överfördes dessa till UFC:n för gemensam handläggning med rotmålet enligt en domare/en familj-modellen. Samordningsmöten hölls med alla parter samt ett behandlingsteam bestående av frivilliga med relevant bakgrund eller utbildning, t ex barnläkare, lärare, jurister m fl. Man diskuterade föreslagna behandlingsplaner och kom med förslag. Mötesrapporterna distribuerades till alla involverade.⁷⁰

Pilotprojekten utvärderades under verksamhetens första år. I utredningen jämfördes 27 mål (rotmål med därmed förenade mål) som handlagts i UFC med 28 mål som handlagts enligt det vanliga systemet. Man genomförde enkäter med de involverade juridiska ombuden för båda grupperna och intervjuer med domare, samordnare, *guardian ad litem*⁷¹, behandlingsteamet och representanter från sociala myndigheter, åklagarmyndigheten, *public defender’s office*⁷², övervakare och advokatsamfunden. Man undersökte också domar och andra rättsdokument.⁷³

Tillfrågade domare, *magistrates*, juridiska ombud, både för föräldrar och barn och socialarbetare var överens om att förening av mål och en domare/en familj-systemet gjorde att domaren var bättre informerad, hade bättre möjlighet att behandla varje mål efter dess individuella behov och var bra för familjer med allvarliga problem eller där det fanns risk för dålig efterlevnad. Man ansåg att domaren såg mer till den totala bilden, att familjens behov blev tydligare och att domsluten blev mer ändamålsenliga. Domarna ansåg dock att det krävdes högre flexibilitet i vilka mål som skulle förenas, att tjänstgöringsperioderna i UFC borde vara längre för att få bättre kontinuitet och mer specialisering bland domarna samt att det kunde finnas förtjänster med att inkludera svårare brottmål (*felonies*) i UFC-modellen.⁷⁴

⁶⁹ *Unified Family Court Literature Review*, s. 14-20 och s. 23-28.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 11-12.

⁷¹ Särskilt ombud för barn, som företräder barnet i rättsprocessen. Elias, Stephen, Leonard, Robin D., *Family Law Dictionary: Marriage, Divorce, Children, Living together*, Nolo Press, 1990. uppslagsord ”guardian ad litem”.

⁷² I Colorado är State Public Defenders’ Office (offentlige försvararen) en delstatlig myndighet med uppdrag att företräda tilltalade som inte själva har möjlighet att anlita juridiskt ombud. Läs mer här: <http://pdweb.coloradodefenders.us/Default.htm>.

⁷³ *Unified Family Court Literature Review*, s. 12.

⁷⁴ *Ibid.* s. 12-13.

Man såg ingen större skillnad mellan UFC och vanlig handläggning i antal mål per familj eller hur fort målen avslutades. Däremot visade det sig att barn placerades utanför hemmet för kortare perioder med UFC än utan.⁷⁵

2.4.1.2 New Hampshire

I New Hampshire startades UFC-projekt på två platser, Grafton County och Rockingham County, 1995. Båda projekten använde en domare/en familj-modellen och utvärderingen täckte perioden maj 1996 till maj 1997. Man använde sig av jämförelser mellan mål under projektiden och mål från samma period året innan (då familjerelaterade mål hörts både i Superior Court, District Court och Probate Court). En enkät genomfördes såväl med enskilda parter som med människor som arbetar inom rättssystemet på olika sätt. Intervjuer genomfördes med domare, *masters*, samordnare och annan domstolspersonal från alla berörda domstolar. Måltyper som ingick i domstolsbehörigheten var äktenskapsmål, ungdomsmål, adoptioner, *termination of parental rights*, arv och testamente, namnfrågor och förmyndarskap.⁷⁶

Resultaten bedömdes utifrån 6 mål som ställts upp för verksamheten:

1. *Assure equal attention and priority for family law cases to achieve prompt and fair resolution of all case files*
2. *Minimize the adversarial nature of divorce by emphasizing dispute resolution alternatives such as mediation.*
3. *Make the courts more geographically accessible for litigants and families.*
4. *Make the court process easier for litigants, especially pro se litigants, to understand.*
5. *Assign all cases involving the same family to the same judge and/or master.*
6. *Staff the Family Division with judges and masters specially selected and trained to deal with family issues.*⁷⁷

Varken den tidigare handläggningen eller UFC-handläggningen uppfyllde kraven på snabbhet men UFC var genomgående bättre. De tillfrågade var nöjda med den geografiska tillgängligheten, enskilda mer än advokater och andra som arbetar i och mot rätten. Enskilda ansåg att processen var lättförståelig och användarvänlig och att de bemöttes väl av domstolen. Man lyckades implementera en domare/en familj-modellen i 90% av målen och ungefär hälften av de svarande ansåg att domarna var särskilt kunniga i familjerelaterade frågor. Flera av de intervjuade, bland andra domare, ansåg att ytterligare utbildning var viktigt.⁷⁸

En uppföljande utvärdering skedde 1999 då samma enkäter genomfördes igen och där resultaten var snarlika de från 1996/97.⁷⁹

⁷⁵ *Unified Family Court Literature Review*, s. 13.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 20-21.

⁷⁷ *Ibid.*, s. 21.

⁷⁸ *Ibid.* s. 21-23.

⁷⁹ *Ibid.* s. 23.

2.4.2 Report of the Judicial Council of Virginia on The Family Court Pilot Project

I Virginia startades ett pilotprojekt med UFC i januari 1990 som pågick till och med december 1991, för att sedan utvärderas. I projektet ingick 12 domstolar där 10 fungerade både som UFC och kontrollgrupp (vissa mål hördes i UFC-form andra inte) och två enbart fungerade som kontrollgrupp. Sex av domstolarna var *juvenile courts* och fyra var *circuit courts*, jämt fördelade mellan stad och landsbygd.⁸⁰ De domare från *juvenile court* som fungerade som UFC-domare hade befogenhet att döma över alla mål som normalt handlades i *juvenile and domestic relations court*. Dessutom dömde de i mål om annullering och fastställelse av äktenskap samt äktenskapskillnader som lämnades över från *circuit court*. Om en familj som hade ett mål angående äktenskapsskillnad, vårdnad, umgänge, underhåll eller *termination of parental rights* också hade ett eller flera andra mål rörande vårdnad, umgänge, underhåll, barn i behov av vård/åtgärder, ungdomsbrott, brott inom familjen eller *neglect* kunde dessa mål förenas och handläggas gemensamt.⁸¹ De domare från *circuit court* som fungerade som UFC-domare hörde äktenskapsskillnader och därmed associerade mål såsom vårdnad, umgänge och underhåll som inte togs upp som delar av den ursprungliga ansökan om äktenskapsskillnad. Dessutom hörde man bland annat ungdomsbrott och misshandel eller kränkning av make/maka. Dessa mål handlades dock i stort på samma sätt som de gjorde i vanlig *circuit court*.⁸² Adoptioner handlades inte i UFC-modellen.⁸³

För att utvärdera projektet användes ett antal olika verktyg. För det första gjordes ett datainsamlingsformulär som fylldes i för varje mål som kom in till domstolen.⁸⁴ I formuläret samlades information om vilken typ av mål det gällde, när det inleddes, vem som initierat målet och dennes roll i eller relation till familjen, demografisk information för alla involverade och huruvida vuxna och/eller barn hade juridiska ombud. Dessutom information om huruvida målet överklagades och när det i så fall avslutades, hur många förhandlingar eller sammanträden som förekom och när, vem som dömde, vilken domstol det var i och om och i så fall hur många och vilka typer av relaterade mål familjen samtidigt var involverad i.⁸⁵ Dessutom skickades skriftliga enkäter ut till parterna, juridiska ombud, domare, *court clerks* och viss administrativ personal inom *juvenile court*.⁸⁶ Enkäterna samlade demografiska data från de svarande och undersökte hur dessa upplevde domstolsprocessen utifrån ett antal kriterier, som tidsåtgång, kostnad, resultat, upplevelse av rättvisa, domarengagemang och mental

⁸⁰ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, Senate Document No. 22, Commonwealth of Virginia, Richmond, 1993., s. 10-11.

⁸¹ *Ibid.*, s. 2-3.

⁸² *Ibid.*, s. 12.

⁸³ *Ibid.*, s. 2.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 6.

⁸⁵ *Ibid.*, bilaga A.1.

⁸⁶ *Ibid.*, s. 6-7.

påverkan på både vuxna och barn.⁸⁷ Man intervjuade också samtliga av de 18 domare som fungerat som UFC-domare under projektets gång och undersökte statistiskt förekomsten av relaterade mål – dvs förekomsten av att familjer som genomgick äktenskapsskillnad också hade andra familjerelaterade tvister inför domstol, antingen innan, under eller efter målet om äktenskapsskillnad. Slutligen genomfördes en skriftlig enkät med 250 personer som drev överklagandeprocesser för att kartlägga deras erfarenheter av de olika överklaganderegler som gällde i UFC jämfört med de vanliga domstolarna.⁸⁸ All insamlad data utvärderades sedan i enlighet med tre styrande principer:

1. *Effective access to justice*
2. *Quality resolution of disputes*
3. *Public confidence and respect for the courts.*⁸⁹

Vad gällde *effective access to justice* kom man fram till att av dem som framträdde inför domstol var majoriteten kvinnor, varav de flesta med låg inkomst och låg utbildning och att många saknade juridiskt ombud vid alla måltyper utom äktenskapsskillnader. Större delen av målen rörde vårdnad eller underhåll till barn. Man undersökte hur parterna i mål om äktenskapsskillnad uppfattade domarens och domstolspersonalens bemötande och kom fram till att de *juvenile courts* som fungerade som UFC fick bäst betyg på alla punkter. Dessa processer ansågs också mest tillfredställande ur kostnadssynpunkt.⁹⁰ Tidsmässigt fann man att parterna var mest nöjda med *juvenile courts* UFC, men att advokaterna och domarna själva menade att kontrollgruppen av *juvenile courts* var lika snabb. Alla var dock överens om att *circuit court* var långsammast, både i UFC-form och kontrollgrupp. Tiden i *juvenile court* UFC var kortare än i *circuit court* trots att man i UFC hörde fler måltyper och avgjorde fler frågor per tillfälle. Arbetsbelastningen för domarna ökade men endast två av 21 tyckte att detta var problematiskt.⁹¹

Vidare fann man att minst 20% av alla mål om äktenskapsskillnad var associerade med minst ett annat mål som inleddes under undersökningsperioden och att 26% av dessa inleddes efter rotmålet. Baserat på detta ansåg utredarna att förening av mål skulle öka effektiviteten och höja kvaliteten på besluten.⁹²

Under rubriken *quality resolution of disputes* undersökte man bland annat domstolsprocessens påverkan på familjen och även där fick *juvenile court* i UFC-form de bästa omdömena på nästan alla punkter. För alla typer av äktenskapsskillnader uppgav parterna i *juvenile court* UFC att processen hade mindre negativ mental inverkan på alla inblandade än vad som angavs av andra parter. I bestridda äktenskapsskillnader ansåg parter

⁸⁷ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, bilaga B.1.

⁸⁸ *Ibid.*, s. 8.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 21.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 22-24.

⁹¹ *Ibid.*, s. 26-28.

⁹² *Ibid.*, s. 25-26.

som framträtt inför *juvenile court* UFC processen mindre skadlig för barnen än de som framträtt inför *circuit court*, både i UFC-form och som kontrollgrupp. Vad gällde andra måltyper (vårdnad, umgänge och underhåll) jämfördes *juvenile court* som UFC med *juvenile court* som kontrollgrupp och man fann att parterna i UFC var mer positiva än parterna i kontrollgruppen. Skillnaden mellan dessa två förfaranden var endast möjligheten och formerna för överklagande.⁹³ Intervjuade domare ansåg att de faktorer som gjorde UFC bättre än vanlig *juvenile court* var skillnaden i överklagandeförfarande, möjligheten att förena relaterade mål och möjligheten att ge varje mål mer tid och uppmärksamhet.⁹⁴

Vidare undersökte man betydelsen av möjligheten att förena relaterade mål och menade att utredningen visade att detta var en avgörande faktor för att kunna skapa bra lösningar på familjerelaterade tvister. Återigen framhöll man att förening av mål borde skapa bättre beslutsunderlag och större förutsättningar för att höja kvaliteten på besluten då varje domare skulle ha hela bilden klar för sig och inte endast en liten del.⁹⁵

Förekomsten, nyttjandet och effekten av ADR och andra sociala åtgärder undersöktes också och man kom fram till att detta var positivt men underutnyttjat.⁹⁶

Slutligen undersökte man olika aspekter av domarnas prestationer. På frågorna om domaren varit objektiv, lyssnat på parterna, förstått familjens behov och tagit hänsyn till familjens barn var de parter som framträtt inför *juvenile court* i UFC-form mest positiva på alla punkter. När det gällde mål om underhåll och umgänge fick domarna som satt i *juvenile court* UFC bättre betyg också än de som satt i *juvenile court* som kontrollgrupp. Utredarna konstaterar att *juvenile court*-domarna som arbetade i UFC-form var de som gav parterna bäst intryck och hänför detta till deras mer specialiserade utbildning och erfarenhet och större intresse av familjerelaterade frågor. Advokaterna svarade på samma sätt.⁹⁷ Domarna själva ansåg att det var viktigt med specialisering i familjerelaterade mål och lite mer än hälften av de intervjuade domarna ansåg att det var en av de faktorer som gjorde UFC bättre än de vanliga domstolarna. 81% av de domare som svarade på den skriftliga enkäten ansåg dessutom att de själva hade förbättrat sin prestation under projektiden. En del menade att detta berodde dels på att inkluderingen av nya måltyper (äktenskapsskillnader) krävde att de fortbildade sig och dels på att de nya överklagande- och protokollreglerna gjorde att de tog processen på större allvar och försökte göra ett bättre jobb.⁹⁸

Under den sista punkten, *public confidence and respect for the courts*, undersökte man dels hur nöjda parterna var med processen och dels projektdeltagarnas åsikter om UFC-projektet i stort. De parter som framträtt

⁹³ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 30-32.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 32.

⁹⁵ *Ibid.*, s. 33-34.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 34-37.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 37-38.

⁹⁸ *Ibid.*, s. 38 och s. 41.

inför *juvenile court* i UFC-form var mest nöjda på alla punkter. De var mest nöjda med processen, med utgången av sina mål, hur rättvis processen var och den mentala påverkan processen haft på dem själva och eventuella barn. Utredarna menar att de speciella faktorer som gör att parterna är mer nöjda med UFC är att det är ett system som ger mer specialiserade domare som är mer lyhörda och bättre på att lösa underliggande konflikter och att ta hänsyn till de sociala och psykologiska aspekterna av familjerelaterade mål.⁹⁹

Av projektdeltagarna ansåg majoriteten av advokaterna att UFC var antingen bättre än eller lika bra som det vanliga systemet. Bara 15 % ansåg att UFC utgjorde en försämring. Bland de advokater som framträtt inför *juvenile court* UFC ansåg 65 % att UFC borde införas permanent medan bara 32,7 % av de advokater som framträtt inför *circuit court* UFC ansåg det. Utredarna menar att detta antagligen beror på att processen i *circuit court* UFC inte skiljde sig från den vanliga handläggningen i *circuit court* på något avgörande sätt men att projektdeltagandet medförde mycket extra administrativt arbete för de involverade.¹⁰⁰

Av de domare som svarade på enkäten (48 av totalt 60) ansåg en övervägande majoritet att UFC vore en förbättring. Domarna ansåg att fördelarna med UFC var specialiserade domare, större respekt från parter och advokater, behörighet att pröva alla familjerelaterade måltypen, bättre överklaganderegler och att mål om äktenskapsskillnad blev mindre kostsamma för parterna i och med att man förkortade processen.¹⁰¹

2.4.3 Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs

I Minnesota startades UFC-projekt på tre olika platser: Ramsey County, Anoka County och Virginia-St. Louis County. Man införde ett en domare/en familj-system med målet att förbättra för barn och familjer. Projektet utvärderades av National Center for State Courts (NCSC) på uppdrag av Minnesota Supreme Court Office of the State Court Administrator. Man gjorde dels en kvantitativ och dels en kvalitativ studie av varje domstol. Målen med projektet var att se om man med en domare/en familj-modellen skulle uppnå bättre resultat för barn och familjer i form av bättre beslut, färre motstridiga domar, ökad säkerhet för allmänheten, ökad administrativ effektivitet och ökad efterlevnad av domstolsbeslut.¹⁰²

Inkluderade måltypen varierade något för de tre olika projekten, där Ramsey County hade den största bredden med tillfällig och

⁹⁹ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 45.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 47.

¹⁰¹ I *circuit court* användes särskilda *commissioners* för vissa delar av processen, vilket medförde fler framträdanden och förlängde processen. Det förfarandet använde man inte i UFC-modellen. *Ibid.*, s. 38 och s. 48.

¹⁰² *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, National Center for State Courts, Williamsburg, Virginia, 2000, s. 1-2.

permanent placering utom hemmet för barn, faderskap, underhåll, vårdnad, umgänge, barn i behov av vård, *termination of parental rights*, äktenskapsskillnad, familjehemsplacering, familjevåld och *civil harassment*.¹⁰³ I Anoka County rörde målen barn i behov av vård, äktenskapsskillnad, familjevåld, *termination of parental rights* och ungdomsbrott.¹⁰⁴ Virginia-St.Louis County, slutligen, fokuserade på vårdnads mål och mål om äktenskapsskillnad som rotmål. I kombination med rotmålen handlade man under undersökningsperioden mål om familjevåld och barn i behov av vård.¹⁰⁵

I den kvantitativa undersökningen jämfördes domstolarnas resultat under projekttiden (åren 1998 och 1999) med resultat från åren närmast före projektets start.¹⁰⁶ I Ramsey County fann man att handläggningstiderna i genomsnitt blivit längre under projekttiden. Detta berodde troligen på att man inte kunde lotta ut mål på första tillgängliga domare, utan måste vänta på att just den familjens domare hade tid för målet.¹⁰⁷ Vidare fann man att det faktiskt blev färre handläggare och domare involverade i varje mål, vilket man menade visade att chansen att få bättre konsekvens och färre motstridiga domslut ökade. Det fanns dock för lite data för slutsatser om huruvida det nya systemet inverkar positivt på antalet framtida domstolsprocesser för en familj. Man hade också för lite data för att kunna uttala sig om förekomsten av domstolstrots (*contempt orders*), vilket var det mått man avsett använda för att se om efterlevnaden blivit bättre under projekttiden.¹⁰⁸

I Anoka County var handläggningstiderna relativt korta, men i praktiken följde man inte en domare/en familj-systemet, utan majoriteten av familjerna framträdde inför tre eller fyra olika domare. Projektet fullföljdes inte heller i Anoka County, utan lades ned vid årsskiftet 1998.¹⁰⁹

I Virginia-St. Louis County var handläggningen snabb och effektiv. Dock handlades bara fem familjer i totalt elva mål under projekttiden.¹¹⁰

Den kvantitativa undersökningen visade följaktligen väldigt lite av intresse – handläggningstiderna ökade (vilket är negativt, särskilt i mål rörande barn) men man kunde inte avgöra om kvaliteten på besluten hade ökat. NSCS ville dock inte säga att projektet var misslyckat – istället valde man att ta upp två enskilda fall från Ramsey County där metoden fallit väl ut och konstaterade att utvärderingen kanske gjorts för tidigt.¹¹¹

I den kvalitativa undersökningen vände man sig till personalen på de tre projektdomstolarna och genomförde både individuella intervjuer och distribuerade frågeformulär.¹¹²

¹⁰³ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 2.

¹⁰⁴ *Ibid.*, s. 10.

¹⁰⁵ *Ibid.*, s. 13.

¹⁰⁶ *Ibid.*, s. 2.

¹⁰⁷ *Ibid.*, s. 3.

¹⁰⁸ *Ibid.*, s. 4-5.

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 10.

¹¹⁰ *Ibid.*, s. 13.

¹¹¹ *Ibid.*, s. 5-6.

¹¹² *Ibid.*, s. 6, s. 11 och s. 14.

I Ramsey County genomfördes undersökningen vid två olika tillfällen. Första omgången genomfördes i oktober/november 1998 och den andra omgången under sommaren 1999. I rapporten har man valt att presentera resultaten från de två omgångarna var för sig och vill inte dra några slutsatser om utvecklingen av projektet utifrån skillnaderna i svar.¹¹³ Majoriteten av projektdeltagarna i den första undersökningsomgången svarade att projektet lett till en bättre användning av domstolens resurser, att servicen för familjer och parter har blivit bättre, att besluten har blivit bättre, att det blivit lättare för parter utan juridiskt ombud att navigera processen, men att det inte blivit färre bestridda mål, efterföljande juridisk aktivitet, eller ändringsansökningar.¹¹⁴ Vidare framfördes att familjebegreppet blivit väl definierat, att projektet borde utökas till att omfatta fler måltyper och att metoden bör fortsätta användas.¹¹⁵ I den andra omgången svarade majoriteten tvärt om på nästan alla punkter. Man ansåg att projektet inte ledde till en bättre användning av domstolens resurser, att servicen för familjer och parter inte blivit bättre och inte heller att besluten blivit det. Dessutom menade man då att projektet inte skulle utvidgas till att omfatta fler måltyper och en liten majoritet ansåg att projektet helt borde läggas ned.¹¹⁶

I Anoka County genomfördes endast en undersökningsomgång och resultaten liknade den första omgången i Ramsey County. Majoriteten ansåg att det krävdes mer personal med det nya systemet men samtidigt att resurserna användes bättre, att servicen till familjer och parter blivit bättre och att domstolsbesluten blivit bättre. Däremot ansåg man att det blivit svårare för parter utan ombud. Man menade också att det inte blivit färre bestridda mål, efterföljande juridisk aktivitet, eller ändringsansökningar.¹¹⁷ Trots att det beslutats att projektet skulle läggas ned 31 december 1998 ansåg majoriteten av undersökningsdeltagarna att det borde fortsätta. Vidare menade man att familjebegreppet var väl definierat och att man inte skulle utvidga projektet till att omfatta fler måltyper. Det fanns ingen klar konsensus när det gällde huruvida handläggningstiderna ökat eller minskat.¹¹⁸

I Virginia-St.Louis County genomfördes också bara en undersökningsomgång och resultaten var övervägande positiva. Majoriteten svarade att resurserna användes bättre, att man hade tillräcklig personal, att servicen blivit bättre för familjer och parter, att besluten blivit bättre och att det blivit lättare för parter utan ombud.¹¹⁹ Till skillnad från de andra två projektdomstolarna ansåg man i Virginia-St. Louis också att det blivit färre bestridda mål, efterföljande juridisk aktivitet och ändringsansökningar och att handläggningstiderna sjunkit. Man menade vidare att familjebegreppet

¹¹³ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 6-7.

¹¹⁴ *Ibid.*, s. 7-8.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 8-9.

¹¹⁶ *Ibid.*, s. 7-9.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 11-12.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 12.

¹¹⁹ *Ibid.*, s. 14-15.

var väl definierat, att projektet borde utvidgas till att omfatta fler måltyper och att projektet borde fortsätta.¹²⁰

Skillnaderna mellan resultaten på de tre domstolarna förklaras i undersökningen med en rad olika faktorer. Ramsey County hade en betydligt högre arbetsbelastning än de andra två och var också en betydligt större domstol. Samtidigt hade Ramsey County problem med utspridda lokaler vilket sänkte effektiviteten då personal var tvungna att förflytta sig långa sträckor mellan två olika byggnader. Man var dock engagerade i projektet och ville att det skulle fungera.¹²¹ I Anoka County var arbetsbelastningen lägre och domstolen mindre men man hade också mycket mindre resurser för att genomföra projektet.¹²² Virginia-St. Louis var den minsta domstolen i undersökningen med en övervägande engagerad personal och starkt ledarskap på domstolen. Man hade också följt en domare/en familj-systemet en längre tid.¹²³ Sammanfattningsvis konstaterar NCSC att det är mycket viktigt för att ett sådant här projekt skall lyckas att personalen, särskilt domarna, är starkt engagerad, att det finns en tydlig strategisk plan för genomförandet och att det finns tillräcklig personal och tillräckliga resurser.¹²⁴

2.4.4 An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State

Den bästa och mest omfattande utvärdering jag funnit gjordes av Washington State Center for Court Research och var färdig i december 2004.¹²⁵ Utvärderingen omfattar tre olika UFC-projekt i delstaten Washington: King County, Snohomish County och Thurston County. De tre projekten var delvis olika organiserade, och använde olika UFC-modeller, men alla tre använde sig av en domare/en familj eller ett team/en familj och alla tre använde sig av någon form av samordning eller förening av olika mål rörande en familj om de pågick parallellt.¹²⁶ I utvärderingen ingår både omfattande kvantitativa och kvalitativa delar.¹²⁷ I alla tre områdena genomfördes intervjuer med ett flertal nyckelpersoner (domare, *magistrates*, advokater, socialarbetare och annan domstolspersonal). Man gjorde observationer på plats för att kartlägga hur mål administrerades, en skriftlig enkät genomfördes bland 356 yrkesaktiva som praktiserar vid domstolen i någon form (advokater, andra ombud och stödpersoner, socialarbetare, mfl.). 208 personer svarade. Ett antal fokusgrupper skapades för att få perspektiv från de familjer som deltagit i domstolsprocesser vid de tre

¹²⁰ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 15.

¹²¹ *Ibid.*, s. 9-10.

¹²² *Ibid.*, s. 12-13.

¹²³ *Ibid.*, s. 15-16.

¹²⁴ *Ibid.*, s. 26-27.

¹²⁵ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, Washington State Center for Court Research, Washington, Administrative Office of the Courts, McLane, Janet L. (Administrator), Authors/Research Team: Bauer, Yun, Christopher, Jenni, Glenn, Andrew (Ph.D), Lucenko, Barbara (Ph.D), 2004, s. i.

¹²⁶ *Ibid.*, s. 3.

¹²⁷ *Ibid.*, s. 44.

domstolarna.¹²⁸ Dessutom genomfördes ett antal statistiska undersökningar på material från två databaser med information om mål vid delstatens domstolar, JIS¹²⁹ och SCOMIS¹³⁰.¹³¹ I Thurston County jämförde man dessutom sammanställd data från domstolens egna arkiv med data från Kitsap County som fick fungera som kontrollgrupp.¹³² Man studerade också information från Department of Social and Health Services (DSHS) för att kartlägga hur många och vilka åtgärder som beslutades för varje familj i UFC respektive vanlig familjedomstol.¹³³

Undersökningsmetoden, variablerna och målen för undersökningen var i stort sätt de samma för alla tre projekten. Materialinhämtningen skiljde sig åt på några punkter eftersom domstolarna i sig var organiserade på olika sätt, t ex när det gällde vilka fall som behandlades inom UFC-modellen och vilka som inte gjorde det. De variabler som undersöktes var:

1. *Better informed judicial decision-making.*
2. *Improved efficiency and timeliness of case processing.*
3. *Better access to and coordination of services.*
4. *Emphasis on providing alternative dispute resolution (ADR).*
5. *Reduction in post-resolution litigation.*
6. *Better family outcomes.*¹³⁴

Av dessa sex punkter kommer jag inte att diskutera nr. 3-4 eftersom jag valt att enbart studera domstolsbehörigheten och frågan om en domare/en familj. Punkterna 1-2 och 5-6 är dock direkt relevanta för mitt studieområde, i den mån resultaten går att relatera just till antingen behörighetens omfattning eller en domare/en familj-systemet. Detta kan vara svårt då utvärderingen själv inte gör någon sådan ansats att klargöra vilka delar av UFC-modellen som har vilka effekter men vissa mönster kan ändå urskiljas.

Domstolsbehörigheten var densamma för de tre projekten: alla ungdomsmål, mål om äktenskapsskillnad, vårdnadsmål, mål om underhåll till barn och civilrättsliga mål i anslutning till familjevåld (framför allt besöksförbud och liknande). Dock ingen brottsmålsbehörighet.¹³⁵

¹²⁸ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 47-48.

¹²⁹ Judicial Information System - en allmän databas för Washingtons domstolsorganisation som fungerar både som administrativt verktyg och arkiv/databas över beslut och domar. Judicial Information System hos Washington Courts: <http://www.courts.wa.gov/jis/> (hämtat 6/10-09).

¹³⁰ Superior Court Management Information System – en databas och ett informationssystem för Washingtons *Superior Courts*, den allmänna förstainstansen. SCOMIS (Superior Court Management Information System) hos Washington Courts: <http://www.courts.wa.gov/jislink/index.cfm?fa=jislink.scomis>.

¹³¹ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 48-49.

¹³² *Ibid.*, s. 50.

¹³³ *Ibid.*, s. 51.

¹³⁴ *Ibid.*, s. 41.

¹³⁵ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. A1 och The Revised Code of Washington (RCW), kap 13, 26:9-10, 26:12, 26:18-20, 26:26-27, 26:50 och 28A:225. RCW finns här: <http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx> (hämtad 13/10-09).

King County

King County har haft någon form av UFC sedan 1997 och det utvärderade projektet var främst en utbyggnad av den tidigare UFC som funnits på Regional Justice Center i Kent. King County använde en UFC-modell med intensiv *case management* och parallell handläggning för alla UFC-mål. Kontrollgruppen utgjordes av familjer med mål vid den vanliga familjedomstolen i Kent av liknande rättslig sammansättning och med liknande demografiska förutsättningar.¹³⁶ I King County definierade personalen en UFC som en domstol där en domare/ett team fokuserar på en familjs hela problematik, där personalen lär känna familjerna, där det blir bättre uppföljning och där föräldrar hålls ansvariga för sina barn. Målet med projektet var att åstadkomma bättre kontinuitet, mer konsekventa domslut, en mer effektiv domstol, mer specialiserade domare och ökad säkerhet för barn.¹³⁷ Man använde sig av planeringsmöten där alla inblandade samlades för att gå igenom målen och familjeproblematiken innan själva rättegångsförfarandet inleddes.¹³⁸

I nyckelpersonsintervjuerna i King County kom man fram till att uppfattningen bland de tillfrågade i allmänhet var att UFC-modellen ledde till mer välinformerade domare och till mer konsekventa domslut. Man ansåg att det var viktigt att samarbetet mellan *case managers* och domare och kommunikationen mellan alla parter fungerade.¹³⁹ Man kunde inte säga något bestämt om huruvida mål tog kortare eller längre tid med UFC-modellen men hade en känsla av att det var tydligare att alla strävade framåt mot en lösning än tidigare.¹⁴⁰ De intervjuade ansåg att *case managers* hjälpte till att öka efterlevnaden i och med att det fanns någon som följde upp familjen. Det bidrog också att parterna visste att om de inte följde domstolens beslut skulle de vara tvungna att framträda inför samma domare igen och förklara sig. Slutligen menade man att det blivit bättre efterlevnad eftersom besluten blivit mer konsekventa. Man svarade också att domarna blivit bättre skrivna och mer lättförståeliga, att processen blivit mindre konfrontativ och att resursanvändningen blivit bättre – med mer ändamålsenliga åtgärder.¹⁴¹ Nyckelpersonerna ansåg vidare att utbildning för personalen var centralt för att få UFC-modellen att fungera.¹⁴²

I den kvantitativa delen av undersökningen kom man fram till att det mesta av det man ville utvärdera var svårt eller omöjligt att mäta kvantitativt men att det ändå fanns några saker som kunde fastställas med statistiskt godtagbar säkerhet.¹⁴³ Det beslutades om färre sociala åtgärder, åtgärderna fullföljdes i högre grad och det var färre dubblade åtgärdsbeslut med UFC-modellen än utan.¹⁴⁴

¹³⁶ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 46.

¹³⁷ *Ibid.*, s. 69.

¹³⁸ *Ibid.*, s. 78-79.

¹³⁹ *Ibid.*, s. 77-78.

¹⁴⁰ *Ibid.*, s. 79.

¹⁴¹ *Ibid.*, s. 82.

¹⁴² *Ibid.*, s. 15.

¹⁴³ *Ibid.*, s. 189.

¹⁴⁴ *Ibid.*, s. 173-176.

Snohomish County

I Snohomish County fanns det ingen tidigare UFC-domstol och man valde där att från början slumpmässigt fördela familjer mellan UFC-domstolen och den vanliga familjedomstolen för att på så sätt få en naturlig kontrollgrupp och kunna göra en så bra jämförelse som möjligt.¹⁴⁵ UFC-modellen i Snohomish County fokuserade på *dependency-mål*¹⁴⁶ där det fanns associerade familjerelaterade mål för samma familj under samtidig behandling. Syftet var att undanröja processuella hinder i de relaterade målen så att de inte hindrade varandra från att avgöras. Man använde en domare/en familj för att underlätta i den processen och se till att målen avgjordes konsekvent.¹⁴⁷ Även i Snohomish County använde man sig av förberedande planeringsmöten.¹⁴⁸

Nyckelpersonsintervjuerna visade att domare uppskattade att ha tillgång till mer komplett information om varje mål, att de intervjuade ansåg att det var mer effektivt att slå samman olika mål med samma parter och att det var lättare för parterna när alla mål hördes på samma ställe och av samma domare. Det blev också lättare och billigare för parterna eftersom de inte behövde ta lika mycket ledigt från arbetet, eller resa lika mycket fram och tillbaka. De intervjuade ansåg också att mål avslutades fortare i UFC-modellen.¹⁴⁹ I Snohomish leddes mål in i UFC-modellen ganska sent, vilket innebar att större delen av parternas medverkan eller brist på medverkan skett redan innan. Man ansåg dock att parterna verkade mer villiga att efterleva domstolens krav då planeringsmötet gjort dem tydligare och mer lättförståeliga.¹⁵⁰ UFC-modellen i Snohomish County var relativt restriktivt genomförd och de tillfrågade hade gärna sett att modellen utvidgades till att omfatta ett bredare spektrum av familjerelaterade mål.¹⁵¹

Den kvantitativa analysen visade liknande resultat för Snohomish County som för King County: färre åtgärder, bättre efterlevnad och färre dubbleringar av beslut om åtgärder.¹⁵²

Thurston County

I Thurston County inkluderades alla familjerelaterade mål i UFC-behörigheten.¹⁵³ Därför var man tvungen att hitta en kontrollgrupp i ett annat område med liknande demografisk sammansättning och valet föll på Kitsap County. Av praktiska skäl kunde inte jämförelserna göras på familjenivå, utan endast på målnivå.¹⁵⁴ Målet med UFC-modellen i Thurston County var mer konsekventa domslut, bättre beslut, mer effektiv

¹⁴⁵ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 23.

¹⁴⁶ Mål där staten träder in mot vårdnadshavaren för att avgöra om denne är en duglig förälder.

¹⁴⁷ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 85.

¹⁴⁸ *Ibid.*, s. 91.

¹⁴⁹ *Ibid.*, s. 91.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 93.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 94.

¹⁵² *Ibid.*, s. 177-180.

¹⁵³ *Ibid.*, s. 26.

¹⁵⁴ *Ibid.*, s. 29.

resursanvändning och en mer problemlösande attityd till familjerelaterade frågor.¹⁵⁵ Thurston County använde inte några särskilda planeringsmöten.¹⁵⁶ Intervjuerna med nyckelpersoner visade att de intervjuade i Thurston County ansåg att domarna fått mer komplett information under UFC-modellen, att det inte längre var möjligt för parter och advokater att försöka påverka utgången av ett mål genom att boka in det då en viss domare var schemalagd, att det var lättare att schemalägga huvudförhandlingar och att parterna verkade uppskatta att ha *case management*.¹⁵⁷ Man ansåg att domstolsbesluten blivit mer konsekventa men kunde inte uttala sig om huruvida det blivit färre domstolsframträdanden eller färre mål per familj. Alla intervjuade i Thurston County ansåg att efterlevnaden blivit bättre med UFC-modellen, framför allt på grund av ökad uppföljning och *case management*.¹⁵⁸ Slutligen ansåg man att besluten blivit bättre av att domarna fått mer information.¹⁵⁹

I Thurston County hade man ingen kontrollgrupp när det gällde att mäta förekomsten av åtgärdsbeslut och efterlevnad men utredarna ansåg att siffrorna från Thurston County var bra. Det saknas siffror avseende dubblerade beslut.¹⁶⁰

Skriftlig enkät

Den skriftliga enkäten var gemensam för de tre projekten.¹⁶¹ Den visade att en stor majoritet av de tillfrågade ansåg att UFC-modellen gav bättre kontinuitet och ledde till att antingen lika många eller färre domare/*magistrates* var inblandade i varje mål. Majoriteten ansåg också att domarna i UFC hade en bättre förståelse för familjerelaterade frågors komplexitet och att det blev färre inkonsekventa eller motstridiga beslut med UFC.¹⁶² Detta var särskilt tydligt när man bara räknade de svarande som nyligen erfarit både UFC och konventionell domstol.¹⁶³ En övervägande del av de svarande ansåg också att UFC var bättre på att hantera familjer med flera pågående mål. Vidare svarade man att UFC gjorde det lättare att schemalägga förhandlingar och att lösa processuella svårigheter. Det fanns ingen konsensus om huruvida handläggningstiderna ökade eller minskade, om det var färre uppskjutna förhandlingar eller om det krävdes färre framträdanden. Dessutom ansåg majoriteten av de svarande att det inte var någon större skillnad mellan UFC och konventionell domstol när det gällde efterlevnad av domstolsbeslut, efterföljande juridisk aktivitet eller återupprepning av familjevåld. Däremot var det nästan ingen som svarade att UFC var *sämre* än konventionell domstol på dessa punkter utan de som inte tyckte att det var likvärdigt tyckte överlag att UFC var bättre. Man ansåg inte heller att UFC gav parterna bättre möjlighet att hantera framtida problem utan

¹⁵⁵ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 95.

¹⁵⁶ *Ibid.*, s. 102.

¹⁵⁷ *Ibid.*, s. 101-103.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 105.

¹⁵⁹ *Ibid.*, s. 106.

¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 181-183.

¹⁶¹ *Ibid.*, s. 114.

¹⁶² *Ibid.*, s. 119.

¹⁶³ *Ibid.*, s. 120.

domstolsinblandning. En stor majoritet ansåg att *case management* var till god eller mycket god hjälp.¹⁶⁴

Fokusgrupper

Generellt ansåg inte utredarna att fokusgrupperna var särskilt värdefulla.¹⁶⁵ Deltagarna var i allmänhet upprörda och negativt inställda till familjedomstolen men det gick inte att separera den upprördhet som berodde på att familjerelaterade mål av naturen är upprörande för de inblandade från eventuella konsekvenser av domstolens specifika form.¹⁶⁶ Särskilt som deltagarna själva inte kunde göra denna distinktion eller i alla fall inte formulerade den. De flesta var heller inte medvetna om att de framträtt inför någon särskild sorts domstol.¹⁶⁷

2.4.5 Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations

2002 kom en rapport om integration av brottmål och civilmål inom ramen för familjedomstolar.¹⁶⁸ Utredningen gjordes av National center for State Courts NCSC och finansierades av State Justice Institute¹⁶⁹ med målet att dels kartlägga vad som ansågs vara fördelarna respektive nackdelarna med att behandla brottmål i familjedomstol och dels ta fram rekommendationer för hur integrationen bör utföras.¹⁷⁰ Man gjorde detta på två sätt, dels en enkät till 46 domstolar från 31 olika delstater och District of Columbia och dels en jämförande fallstudie av tre olika domstolar.¹⁷¹

Domstolarna som ingick i enkäten var alla antingen domstolar som själva identifierade sig som familjedomstolar eller allmänna domstolar med särskilda familjeavdelningar. Man försökte kontakta domstolar med erfarenhet av att handlägga både civilmål och brottmål integrerat men dessa var relativt få och av domstolarna i undersökningen var det endast 19 som handlade brottmål. Domstolarna arbetade enligt olika modeller – vissa använde en domare/en familj-modellen och andra inte – och hade olika omfattande behörighet. I allmänhet omfattades dock *civil protection order cases*, umgänge, vårdnad, faderskap, underhåll till barn och *civil contempt of order*. Vad gällde brottmålsbehörigheten handlade det om familjevåld, misshandel eller utnyttjande av barn och *criminal neglect*, där 16 domstolar handlade ringa familjevåld (*misdemeanors*) och 10 domstolar dessutom

¹⁶⁴ *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 119.

¹⁶⁵ *Ibid.*, s. 35.

¹⁶⁶ *Ibid.*, s. 127.

¹⁶⁷ *Ibid.*, s. 134-136.

¹⁶⁸ *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 1.

¹⁶⁹ State Justice Institute är en federal ideell organisation i USA, med uppdrag att finansiera utveckling av rättssystemet och underlätta samordning mellan olika delstaters domstolsorganisationer. Läs mer på <http://www.sji.gov>.

¹⁷⁰ *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 4.

¹⁷¹ *Ibid.*, s. 10-11 och s. 17.

handlade allvarligare familjevåld (*felonies*). Majoriteten av de domstolar som handlade både civilmål och brottmål var allmänna domstolar, där domarna även utom familjeavdelningarna hanterade både civilmål och brottmål.¹⁷²

De vanligaste enkätsvaren på frågan om vilka fördelar som fanns med att integrera civilmål och brottmål var ökad konsekvens i domsluten, mer informationsutbyte och bättre beslutsfattande, större tillgänglighet och ökade resurser för brottsoffer och ökad effektivitet i och med möjligheten att förena mål och genom att fler mål förliktes.¹⁷³ De vanligaste angivna nackdelarna var stort antal mål, olikheter i processregler mellan olika måltyper vilket gör det svårt att behandla dem tillsammans och kräver att domarna är kunniga i båda systemen, och risken för att uppfattas som jävig.¹⁷⁴ En del svarande angav också att de ansåg att parterna tog processer i familjedomstolen på mindre allvar än vanliga brottmålsprocesser.¹⁷⁵ Antaganden från svarande från domstolar utan erfarenhet av integrerade brottmål och civilmål bekräftades av svarande med sådan erfarenhet.¹⁷⁶

En djupare jämförelse utfördes mellan tre specifika domstolar av olika typ; en *misdemeanor court* (Maricopa County, Arizona), en familjedomstol (New Castle County, Delaware) som handlade ringa familjevåld (family violence misdemeanor) och *protection order cases* och en UFC (Deschutes County, Oregon) enligt en domare/en familj-modellen. UFC-domstolen handlade också alla brottmål som involverade medlemmar i familjer med andra mål inför domstolen.¹⁷⁷ Jämförelsen begränsades till mål angående ringa familjevåld och fokuserade på att identifiera faktorer som bidrog till en lyckad integration av civilmål och brottmål i familjedomstol.¹⁷⁸

Ett grundläggande antagande för undersökningen var att samordning av handläggning, information och åtgärder leder till bättre resultat för parterna i en process. Med det som utgångspunkt undersökte man hur och i vilken mån detta skedde i de tre olika domstolarna och vilka faktorer som ledde till bättre samordning.¹⁷⁹ Man kom fram till att samordning är möjligt i någon mån i alla domstolstyper och att fem faktorer är avgörande för effektiva och kvalitativa brottmålsprocesser:

1. Bra informationssystem.
2. Stöd till brottsoffer.
3. Uppföljning av efterlevanden.
4. Utbildning för domstolspersonalen.
5. Förening av mål.¹⁸⁰

¹⁷² *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 11-12.

¹⁷³ *Ibid.*, s. 12-14.

¹⁷⁴ *Ibid.*, s. 14-16.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s. 15.

¹⁷⁶ *Ibid.*, s. 13-16.

¹⁷⁷ *Ibid.*, s. 17.

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 18.

¹⁷⁹ *Ibid.*, s. 24-25.

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 24-25.

Man menade att när det gällde förening av mål hade UFC en klar fördel framför de andra domstolstyperna. I övrigt berodde framgång på faktorer som är oberoende av domstolstypen såsom tekniska system, personaltillgång och vidareutbildning, specialiserade domare, tillgång till sociala åtgärder och möjlighet att övervaka och följa upp de involverade efter att målet avslutats.¹⁸¹

2.4.6 Analys av rapporternas resultat

2.4.6.1 Samstämmighet med ABA:s UFC-modell

I de olika projekt vars utvärderingar redovisats ovan hade man en mängd olika definitioner av UFC och de olika domstolarna hanterade olika måltyper. Det framstår som att de flesta av de utvärderade UFC-projekten omfattade majoriteten av de måltyper som ABA rekommenderade för UFC-behörigheten. I vissa av utvärderingarna nämns inte preciserat vilka måltyper som omfattas, t ex står det om Colorado-projektet bara att rotmålet skall vara ett mål om *dependency* eller *neglect* och att familjens övriga mål då förenas med rotmålet. Ingenting sägs om vilken typ av mål dessa övriga kan vara.¹⁸² I de UFC-projekt där det specificeras närmare vilka måltyper som omfattas ingår dock nästan alltid äktenskapsskillnader, *neglect*, *dependency* och *termination of parental rights*. Vårdnad, umgänge, bodelning, underhåll och separation nämns relativt sällan, men det är rimligt att flertalet av dessa måltyper ofta inkluderas i relation till äktenskapsskillnad utan att det påtalas särskilt. Adoption och brottmål, både ungdomsbrott och vuxenbrott, inkluderas endast i ett fåtal av de utvärderade UFC-projekten. Juridiskt ombud för barn nämns inte uttryckligen i någon utvärdering men omfattas förmodligen ofta ändå.¹⁸³ Det är i så fall rimligtvis upptaget i de processuella reglerna för domstolen och nämns därför inte bland de materiella regler som utgör domstolens behörighetsområde.

En domare/en familj-modellen är välrepresenterad bland de UFC som utvärderats. I Anoka County, i Minnesotaprojektet, levde man inte upp till modellen i och med att endast en av nio familjer faktiskt framträdde inför endast en domare.¹⁸⁴ Det framgår inte av rapporten huruvida man använde sig av en domare/en familj-modellen i Virginia-projektet, men det verkar sannolikt eftersom man påtalar vikten av förening av mål och av att

¹⁸¹ *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 25-31.

¹⁸² *Unified Family Court Literature Review*, s. 11-12.

¹⁸³ *Unified Family Court Literature Review*, s. 20, *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 2-3, *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 2, s. 10 och s. 13, *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, Appendix 1, s. A1, *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 11-12.

¹⁸⁴ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 10.

domaren är insatt i familjens totala problematik.¹⁸⁵ Det är också den tolkning som görs av AIR när de redogör för utvärderingen i sin *Unified Family Court Literature Review*.¹⁸⁶ I övrigt användes en domare/en familj eller ett team/en familj i alla de utvärderade UFC som redogjorts för här.¹⁸⁷

2.4.6.2 Resultatens tillförlitlighet

Det finns vissa problem med alla ovan använda rapporter. Den första rapporten, *Unified Family Court Literature Review*, innehåller inga ursprungsdata utan bara sammanfattningar av projektens utvärderingar. Det gör att jag inte kan avgöra hur korrekt dessa beskrivs i texten. Det gör också att jag för dessa projekt, Colorado och New Hampshire, har relativt bristfällig information. Exempelvis anges inte vilka måltyper som ingår annat än mycket översiktligt.¹⁸⁸

Rapporten från Virginia är utförlig och grundlig men där finns istället vissa problem med själva studien. Man har valt att utforma UFC-projektet så att det består av avdelningar dels inom *juvenile court* och dels inom *circuit court* samtidigt som ingen egentlig processuell skillnad faktiskt görs mellan de mål som handläggs inom *circuit court* i UFC-form och ordinär form. Detta påtalas också av undersökningsdeltagarna som förvirrande och ogynnsamt för undersökningen.¹⁸⁹ Man inför samtidigt en stor processuell förändring i och med att man ändrar överklagaganderegler för de mål som ingår i UFC så att en tidigare möjlighet att ta om hela rättegången i högre rätt tas bort. Istället inskränks rätten till att överklaga på protokollet, vilket innebär att överrätten inte gör en helt ny prövning.¹⁹⁰ Många av de positiva effekter som påvisas i utvärderingen kan hänföras, och hänförs av flera av de svarande, till denna förändring snarare än till UFC-handläggningen i övrigt.¹⁹¹ Resultaten visar t ex att domarna blivit bättre i sitt dömande men detta menar utredarna antagligen beror på att de tar målen på större allvar då de vet att de förmodligen inte kommer att överklagas och att förhandlingen protokollförs.¹⁹² Förutom UFC får även den vanliga *juvenile court*-handläggningen mycket goda omdömen och delar förekomsten av specialiserade och engagerade domare med vana av familjerelaterade mål med UFC-handläggningen. Detta gör att det utvärderingen tydligast lyckas påvisa är skillnaden mellan *circuit court* och *juvenile court* och att överklagande med möjlighet till en helt ny rättegång i högre instans är skadligt för processen i underrätten.

¹⁸⁵ Se t ex *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 33-34.

¹⁸⁶ *Unified Family Court Literature Review*, s. 29.

¹⁸⁷ *Unified Family Court Literature Review*, s. 12 och s. 20, *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 1, *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 3, *Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations*, s. 17.

¹⁸⁸ *Unified Family Court Literature Review*, s. 11-12 och s. 20.

¹⁸⁹ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 12-13.

¹⁹⁰ *Ibid.*, s. 39.

¹⁹¹ *Ibid.*, s.40-43.

¹⁹² *Ibid.*, s. 41.

Minnesotautredningen lider framför allt av ett allt för litet underlag. I Anoka County var det bara nio familjer som hade mål i projektdomstolen och endast en av dessa fick faktiskt framträda framför samma domare under hela processen, vilket innebär att man trots projektbeskrivningen inte följde en domare/en familj-modellen.¹⁹³ I Virginia-St. Louis County var det bara fem familjer i projektet varav fyra hade framträtt inför samma domare under hela tiden.¹⁹⁴ I Anoka och Virginia-St. Louis var underlaget därmed för litet för att dra några generaliserbara slutsatser. I Ramsey County fanns det visserligen ett tillräckligt underlag men resultaten var i stället mycket tvetydiga. Slutligen nöjer man sig med att konstatera att fler utvärderingar behövs på området men att man tycker att idén är lovande.¹⁹⁵

Om Washington-utvärderingen kan det generellt sägas att man haft svårt att ge några definitiva svar på en del av sina frågor, särskilt vad gäller de kvantitativa undersökningsdelarna. Det är svårt att genom en kvantitativ analys svara på kvalitativa frågor – som huruvida domstolsbesluten blivit av bättre kvalitet och lett till bättre konsekvenser för parterna – samtidigt som de kvalitativa undersökningarna alltid får vissa anekdotiska drag. Det var också, liksom i Virginia-undersökningen, mycket svårt att avgöra vilka resultat som berodde på vilka åtgärder. Särskilt gällde detta uppdelningen mellan *case management* och en domare/en familj, som i stort verkar leda till ungefär samma förbättringar.

Integrating Criminal and Civil Matters in Family Court, slutligen, har den bristen att man dels blandar svar från domare med egen erfarenhet av UFC och blandad jurisdiktion med svar från domare utan sådan erfarenhet, vilket innebär att det är osäkert vad de svarandes uppfattning grundar sig på. När man jämför tre individuella domstolar på djupet har man antagit att samordning är positivt utan att ge något empiriskt stöd för den åsikten. Man utreder därför endast förekomsten av samordning inte resultaten av den.

Trots de ovan uppräknade bristerna ger rapporterna sammantaget ett överlag gott intryck. Virginia-undersökningen och Washington-undersökningen är utförliga och innehåller detaljerade redogörelser för metodik, faktainsamling och eventuella felkällor och redogör för grunddata såväl som slutsatser.¹⁹⁶ I de övriga undersökningarna redovisas inte underlag och metodfrågor lika grundligt. En av anledningarna till att jag valt att jämföra ett antal olika utredningar är dock just att minska risken för att enskilda felkällor i enskilda utredningar skall få genomslag på slutsatserna från det samlade materialet. Att utredningarna ger så pass samstämmiga resultat trots olika metodik och trots de olika geografiska och rättsliga förutsättningarna för projekten får därför resultaten i dessa delar att framstå som relativt tillförlitliga.

¹⁹³ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 10.

¹⁹⁴ *Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs*, s. 13.

¹⁹⁵ *Ibid.*, 26-27.

¹⁹⁶ *Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia*, s. 6-13 och *An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State*, s. 39-52.

2.4.6.3 Fungerar UFC?

Alla rapporterna ger i större eller mindre utsträckning stöd för slutsatsen att man med UFC-modellen får större konsekvens i besluten och att domaren får bättre överblick och bättre beslutsunderlag. Det är också återkommande att UFC i sämsta fall anses likvärdigt med konventionella domstolar, att det anses viktigt med starkt juridiskt ledarskap för att modellen skall fungera och att *case management* anses vara mycket positivt.

Att besluten blivit mer konsekventa och att domare får bättre överblick har ett direkt samband med både domstolsbehörigheten och en domare/en familj-systemet vilket skulle kunna tas för ett tecken på att just dessa tillhör de mer välfungerande delarna av modellen. Intensiv *case management* kan samtidigt ha i alla fall delvis samma effekt eftersom målen förbereds bättre. De delar av *case management* som handlar om uppföljning, att förkorta processtiderna och att minska antalet framträdanden verkar dock ha mindre effekt, eller i alla fall finns det mindre stöd för det i utvärderingarna.

En annan återkommande slutsats är att det är viktigt med specialiserade, erfarna och engagerade domare för att hantera de komplicerade frågor som uppkommer i familjerelaterade mål. Specialisering av domare är inte en fråga som jag valt att studera separat i den här uppsatsen, men det kan sägas vara en integrerad del av konceptet med UFC och en domare/en familj. En domare som arbetar i en specialiserad domstol och som följer en grupp av enskilda på det sättet kommer av naturen att bli specialiserad och kommer också att behöva specialisera och vidareutbilda sig för att kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett tillfredställande sätt.

Att handläggningstiderna inte förkortas, att familjers grundproblem inte löses och att samma individer återkommer behöver inte visa på att UFC-modellen är bristfällig – kanske är det så att den här typen av problem är svåra eller omöjliga att lösa enbart med juridiska åtgärder.

De problem som påtalas med modellen i utredningarna är överlag administrativa och processuella: bristande resurser, stor personalåtgång, risk för jäv och svårigheter i att förena mål med olika processregler och standarder i fråga om beviskrav och förekomst av t ex jury.

2.5 Sammanfattning

UFC-modellen som den behandlas i den här uppsatsen är en domstolsmodell som kombinerar en bred behörighet att döma i familjerelaterade mål med kontinuitet i dömandet genom att samma domare dömer i alla eller huvuddelen av de mål som rör en viss familjs medlemmar. Modellen syftar till att öka kvaliteten i dömandet genom att dels ge domarna mer komplett information i varje enskilt fall men också genom att öka deras erfarenhet och kompetens både när det gäller familjerelaterade mål i allmänhet och när det gäller de individer som framträder inför varje enskild domare.

Sammantaget visade de amerikanska utvärderingarna på flera positiva konsekvenser av UFC enligt en domare/en familj-modellen:

- Domare får bättre beslutsunderlag och domar och beslut blir mer konsekventa.
- UFC bedöms likvärdigt med eller bättre än traditionella domstolar på nästan alla jämförda punkter.
- Ökad domarspecialisering avseende familjerelaterade frågor.

Undersökningarna visade också på några möjliga problem med modellen:

- Handläggningstiderna var överlag lika långa som eller längre än i traditionell domstol.
- UFC är resurskrävande.
- Det finns en risk att domaren uppfattas som jävig på grund av sin förkunskap om parterna.
- Det kan vara svårt att förena mål som handläggs enligt olika processuella regler.

3 UFC – en modell for Sverige?

Frågor som rör barn och familjer är både viktiga och komplexa och har betydelse för hela samhället. Att dessa hanteras så effektivt som möjligt både inom och utom rättsväsendet borde därför vara av centralt intresse för lagstiftare och andra när rättssystemet utformas. I den mån UFC-modellen har positiva egenskaper som saknas i det svenska domstolssystemet bör det därför vara relevant för alla som är intresserade av att utveckla rättssystemet att studera dessa egenskaper och hur de skapats. Huruvida sådana fördelar faktiskt finns med UFC framför gällande svenska system är ämnet för detta kapitel.

3.1 Kort överblick över det svenska domstolssystemet

I Sverige har vi ett system med två parallella domstolssystem som består av de allmänna domstolarna (tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen) och förvaltningsdomstolarna (länsrätter, kammarrätter och Regeringsrätten).¹⁹⁷ De allmänna domstolarna är behöriga att pröva alla mål som inte skall prövas av annan domstol, myndighet eller som enligt lag skall prövas av skiljemän.¹⁹⁸ I praktiken innebär detta framför allt civilrättsliga tvistemål och brottmål.¹⁹⁹ Förvaltningsdomstolarna har jurisdiktion över ett stort antal måltypen som sammanfattningsvis kan sägas vara sådana där det offentliga ingår som part i egenskap av myndighet. En stor del av de mål som prövas i länsrätt är överklaganden av förvaltningsbeslut men det finns också mål som prövas i domstol i första instans (t ex tvångsmål enligt LVU). Förutom de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna finns idag ett antal specialdomstolar: Arbetsdomstolen, miljödomstolarna och Miljööverdomstolen, migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen, Marknadsdomstolen, hyres- och arrendenämnderna, Patentbesvärsträtten, samt Fastighetsdomstolen. Förutom Arbetsdomstolen, hyres- och arrendenämnderna, Marknadsdomstolen och Patentbesvärsträtten fungerar specialdomstolarna som avdelningar under antingen en allmän domstol eller en förvaltningsdomstol dock ofta i särskild sammansättning.²⁰⁰ Fortsättningsvis kommer endast de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna att behandlas och endast förfarandet i tingsrätt (TR) respektive länsrätt (LR) kommer att diskuteras.

Det svenska domstolssystemet är nationellt och det finns inga lagfästa regionala skillnader, även om vissa administrativa skillnader

¹⁹⁷ Lundell, Bengt, Strömberg, Håkan, *Allmän förvaltningsrätt*, tjugofjärde upplagan, Liber AB, Malmö 2008, s. 176.

¹⁹⁸ RB 1:1 och 10:17.

¹⁹⁹ Sveriges domstolar – Tingsrätt:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___721.aspx (hämtat 13/10-09).

²⁰⁰ Heuman, Lars, *Process- och straffrätt för juridisk översikt kurs*, tjuogoandra upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2009, s. 13.

förekommer från domstol till domstol.²⁰¹ Länsrätter och tingsrätter är båda underinstanser vars domar i allmänhet kan överklagas till kammarrätt respektive hovrätt. I hovrätten krävs prövningstillstånd som huvudregel med undantag för brottmål där den tilltalade antingen dömts till fängelse eller blivit frikänd från ett brott med mer än sex månaders fängelse i straffskalan.²⁰² I kammarrätten är huvudregeln att prövningstillstånd endast krävs om det är särskilt föreskrivet. Numera är det dock mer regel än undantag att förvaltningsrättsliga lagar innehåller en sådan föreskrift.²⁰³ Högsta domstolen och Regeringsrätten är i första hand prejudikatsinstanser och prövningstillstånd krävs som huvudregel för att någon av dessa domstolar skall ta upp ett mål till prövning.²⁰⁴

Det finns för närvarande inget system i svenska domstolar som fungerar som en domare/en familj-modellen. Huvudregeln är att mål lottas på domare allt efter som de kommer in, baserat på hur stor andel av olika måltyper olika domare skall döma över och liknande faktorer.²⁰⁵ Beroende på domstolens storlek kan det ibland finnas utrymme för specialisering men på många domstolar dömer alla domare i alla typer av mål.²⁰⁶ Det finns enligt RB relativt stort utrymme för att förena mål med antingen samma eller näraliggande sak eller samma parter, så länge de aktuella målen är öppna samtidigt och anhängiga vid samma domstol och så länge det är processekonomiskt fördelaktigt att göra så.²⁰⁷ Däremot finns det inget system för att lotta framtida mål på samma domare som haft ett tidigare, nu avslutat, mål med samma parter. Det finns också endast mycket begränsade möjligheter för geografisk samordning, för de fall domstolar av samma eller olika domstolsslag på olika geografiska platser skulle vara behöriga att pröva olika mål om samma personer. Det är i princip endast möjligt i tvistemål när målen är öppna samtidigt och det medför väsentliga fördelar för handläggningen, inte medför betydande olägenhet för någon part och beslutas av HD på ansökan från berörd TR eller HovR.²⁰⁸

Olika processregler gäller för civilrättsliga mål, brottmål och förvaltningsrättsliga mål där de två första typerna som huvudregel regleras av RB och har muntlig huvudförhandling. Den senare typen regleras av FPL och avgörs som huvudregel på handlingarna.²⁰⁹ Mål som har muntlig förhandling som huvudregel även i förvaltningsdomstol är t ex tvångsmål

²⁰¹ Malmö TR har t ex 140 anställda uppdelade på 4 avdelningar, medan Skellefteå TR endast har 17 anställda. Stockholms TR har i sin tur ca 250 anställda på fem avdelningar. Malmö TR: http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___2265.aspx (hämtad 15/10-09), Skellefteå TR: http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___10225.aspx (hämtad 15/10-09), Stockholms TR: http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___4227.aspx (hämtad 15/10-09). Se även RB 1:2.

²⁰² RB 49:12-13.

²⁰³ FPL 34 a § och Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsprocessrättens grunder*, åttonde upplagan, Jure Förlag AB, Stockholm 2007, s. 148.

²⁰⁴ RB 54:9 och FPL 35 §.

²⁰⁵ Förordning (1996:381) med tingsrättsinstruktion, 9§ och Förordning (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion 8 §.

²⁰⁶ *DV-rapport 2007, Specialisering av domare i humanjuridik: slutrapport*, <http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/specialisering.pdf> (hämtad 13/10-09), s. 5.

²⁰⁷ RB 14:6 respektive 45:3.

²⁰⁸ RB 14:7 a.

²⁰⁹ Rb 46:5 och FPL 9§.

enligt LVU och LVM.²¹⁰ Domstolsärenden vid TR regleras av ärendelagen och handläggs skriftligen.²¹¹

Den 15 februari 2010 kommer de 23 länsrätterna att slås samman till 12 förvaltningsrätter.²¹² De nya förvaltningsrätterna kommer att lyda under samma processlagstiftning som nuvarande LR och förändringen är nästan uteslutande organisatorisk.²¹³ I den mån det är relevant kommer förändringarnas potentiella konsekvenser att diskuteras, men i övrigt håller jag mig till den nuvarande terminologin.

3.2 Behövs UFC i Sverige?

3.2.1 Behörighetskonflikter avseende familjerelaterade mål i svenska domstolar

I Sverige finns det ingen regelrätt UFC-debatt och överhuvudtaget har det skrivits mycket lite om eventuella problem med en uppdelad domstolsbehörighet på familjeområdet. Därför är det svårt att säga i vilken utsträckning det finns samma problem här som i USA när det gäller splittrad domstolsbehörighet och familjer med parallella rättsprocesser utan att göra en empirisk undersökning som utreder just den frågan. Det är också av den anledningen svårt att säga något konkret om behovet av förändring eller om UFC vore den bästa vägen att gå. Baserat på en rent teoretisk studie av det svenska systemet kan man dock konstatera att det finns utrymme för behörighetskonflikter även i det svenska rättssystemet.

I Sverige handläggs familjerelaterade mål inte i lika många olika domstolar som i USA. Inte heller har vi en lika komplex domstolsorganisation eller lika stora regionala skillnader. Trots detta sprids familjer och familjers problem rättsligt över olika forum och handläggs enligt olika processregler. I allmän domstol handläggs, som nämnts ovan, civilrättsliga tvister och brottmål.²¹⁴ Det innebär att mål om adoption, äktenskapsskillnad, separation, bodelning, underhåll till make/maka, underhåll till barn, vårdnad, umgänge, fastställande av faderskap och verkställighet av vårdnad handläggs i allmän domstol i ordningen för civilprocess, enligt antingen RB eller ärendelagen.²¹⁵ Ungdomsbrott och alla andra familjerelaterade brott handläggs i samma domstol, men i ordningen för straffprocess.²¹⁶ Mål enligt SoL och LVU handläggs däremot av förvaltningsdomstol.²¹⁷ Vårdnadsfrågor, boendefrågor och umgängesfrågor för barn handläggs alltså av en domstol som relaterade till äktenskapsmål, men samma typ av frågor kan också prövas av en annan domstol om de bedöms så problematiska att barnet blir föremål för insatser från det allmänna. På samma sätt kan samma

²¹⁰ LVU 35§ och LVM 39§.

²¹¹ Ärendelagen 1 § och 13 §.

²¹² Lag (2009:773) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

²¹³ Prop. 2008/09:165 *En långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans.*

²¹⁴ RB 1:1, 10:17 och 10:21.

²¹⁵ ÄktB 14:3 och FB 3:3, 4:9 och 6:17.

²¹⁶ RB 19:1.

²¹⁷ SoL 16:3-4 och LVU 4§ och 41 §.

beteende som ger upphov till åtal i allmän domstol vara skäl till att en LVU-process inleds i förvaltningsdomstol.²¹⁸ Även i de fall detta inte leder till konkurrerande domslut eller motstridiga domskäl finns det anledning att anta att den bild som domaren i varje process får av barnets situation riskerar att bli ofullständig.

3.2.2 Frågan i doktrin och lagstiftningsarbete

I den svenska doktrinen har det som sagt skrivits mycket lite om den här typen av problem men det har ändå förekommit resonemang som liknar de man finner i den amerikanska UFC-debatten. Det finns t ex viss litteratur som behandlar frågan om kompetensfördelningen mellan allmän domstol och förvaltningsdomstol generellt.²¹⁹ Bland annat har det förts en diskussion om det lämpliga i att slå samman HD och RegR, till en enda högsta domstol, för att säkra en enhetlig prejudikatbildning.²²⁰ Det finns också diskussioner i litteraturen som inriktar sig på domarnas möjlighet att specialisera sig på vissa typer av mål istället för att bara vara generalister.²²¹ Även i doktrin som rör barns roll och rättigheter i rättsprocessen dyker frågan ibland upp perifert, antingen i en diskussion om domarspecialisering eller i samband med diskussioner om utländsk rätt.²²² Frågan om domstolsbehörigheten just vad gäller familjerelaterade mål har också i viss mån diskuterats i lagstiftningsarbetet och lett till vissa förändringar.

Den första juli 2006 trädde en lagändring i kraft som överförde behörigheten att pröva mål om verkställighet av vårdnad, boende och umgänge från förvaltningsdomstolarna till de allmänna domstolarna.²²³ I förarbetena diskuteras frågan om gränsdragningen mellan de olika domstolarna specifikt vad gäller frågor som rör barn. Det konstateras dels att det är ett problem om processer som rör barn blir utdragna eller upprepas i onödan och dels att detta kan undvikas genom att verkställighetsprövningen ligger på samma domstol som prövningen i sakfrågan. Diskussionen inskränks till att handla om just relationen mellan sakfråga och

²¹⁸ LVU 2-3 §§.

²¹⁹ Se t ex Strömberg, Håkan, *Delade meningar om allmän förvaltningsdomstols kompetens*, FT 1995 s. 211-215, Vogel, Hans-Heinrich, Warnling-Nerep, Wiweka, *Allmän domstol eller förvaltningsdomstol – och vilken förvaltningsdomstol? Kammarrättens i Jönköping beslut den 15 augusti 1996 i mål nr 2443-1996*, FT 1996 s. 213-221 och Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessen 2000*, JT 2000-01 s. 93-110 med där angivna litteraturhänvisningar.

²²⁰ Se t ex Andersson, Torbjörn, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Torbjörn Andersson vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 349-355, Heckscher, Sten, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Sten Heckscher vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 364-370 och Ramberg, Anne, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Anne Ramberg vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 356-363.

²²¹ Se t ex Holmberg, Erik, *Domstolsorganisationen och domarrollen - några synpunkter*, SvJT 1992 s. 771-776 och Strömberg, Stefan, *Domarrollen och kraven på domare - några blickar framåt*, SvJT 2004 s. 309-314.

²²² Se t ex Ryrstedt, Eva, *Tvistlösning mellan separerade föräldrar - för barnets bästa*, SvJT 2007 s. 398-414 och Sutorius, Helena, *Sexuella övergrepp mot barn – Behovet av psykologisk sakkunskap och sakkunnigas roll i rättsprocessen*, JT 1999-2000 s. 117-139.

²²³ Lag (2006:458) om ändring i föräldrabalken.

verkställighet. Man anser att det är positivt med ökad samordning eftersom möjligheten då ökar att ta till vara på erfarenheten och kunskaperna hos domarna så att båda förfarandena gagnas. Man skriver också att verkställighetsmålen skulle kunna renodlas istället för att bli en omprövning i sakfrågan och att domarna skulle vara förtrogna med båda processerna och kunna använda den kunskapen både i ursprungsmålet och i en framtida prövning av verkställigheten. Detta anses befrämja rättssäkerheten genom att göra prövningen effektivare och mer kvalitativ.²²⁴ Det konstateras också att vårdnads-, boende- och umgänges mål ofta pågår samtidigt med verkställighetsmål, att detta fördröjer handläggningen och att domarna har olika information i de olika målen. För att komma till rätta med problemet föreslår man att samma domare handlägger båda målen, förutsatt att denne inte är jävig och att sammanträden i båda frågorna hålls i anslutning till varandra. Man anser också att det alltid, oavsett forumregler i övrigt, bör gå att söka verkställighet vid en domstol där det redan pågår ett vårdnads-, umgänges- eller boendemål mellan samma parter, om samma barn.²²⁵ Man påpekar däremot att det inte är lämpligt att verkställighetsmål och mål i sakfrågan skall handläggas som ett enda mål eftersom man då riskerar att prövningen av verkställighetsmålen blir mindre renodlad.²²⁶

Frågan om vikten av specialisering och kompetensutveckling för domare som arbetar med familjerelaterade frågor berörs också i propositionen. Man menar att det är viktigt att domare som handlägger vårdnads-, boende- och umgänges mål har erfarenhet och kunskaper om barns behov och utveckling och hur familjer fungerar i kris. Vidare påpekas vikten av att domaren har ett bra beslutsunderlag och att det är positivt med domstolar som ger domarna möjlighet att specialisera sig.²²⁷ Samma resonemang framförs, dock mer generellt, i Prop. 2008/09:165 *En långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans*. Där skriver man å ena sidan att specialdestination av måltyper till vissa länsrätter bör undvikas, då det anses viktigt att alla länsrätter handlägger alla måltyper, men å andra sidan också att specialisering blir allt mer nödvändigt både inom beredningsorganisationen och bland domarna för att uppehålla en god kvalitet i dömandet. Man jämför också med tingsrätterna där en sammanslagning av mindre tingsrätter till större enheter lett till ökade möjligheter till specialisering enligt en rapport från Statskontoret.²²⁸ Rapporten visar att ca 65 % av Sveriges tingsrätter infört någon form av specialisering på i alla fall något rättsområde. Bland annat har några tingsrätter specialiseringar inom familjerelaterade mål (familjemål 5 st, ungdomsmål 5 st och familjevåld 4 st).²²⁹ Rapporten anger också att specialisering kan betyda olika saker på olika tingsrätter och att det skett på olika sätt. Några av de större domstolarna har t ex infört

²²⁴ Prop. 2005/2006: 99 *Nya vårdnadsregler*, s. 70.

²²⁵ *Ibid.*, s. 72-73.

²²⁶ *Ibid.*, s. 73.

²²⁷ *Ibid.*, s. 69.

²²⁸ Prop. 2008/09:165 *En långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans*, s. 105 och s. 107-108.

²²⁹ Statskontorets rapport 2007:9, *Sammanslagna tingsrätter - en utvärdering*, <http://www.statskontoret.se/upload/publikationer/2007/200709.pdf> (hämtad 6/10-09), s. 39-40.

specialrotlar eller specialavdelningar medan det på andra domstolar innebär att alla mål av en viss typ handläggs av en viss domare.²³⁰

3.2.3 Specialisering av domare i humanjuridik – specialisering i praktiken

År 2007 kom det en rapport från domstolsverket med titeln *Specialisering av domare i humanjuridik*, som avslutade ett projekt om domarspecialisering som inletts med en förstudie av intresset och behovet av domarspecialisering under 2002. Förstudien visade att ett flertal aktörer – Advokatsamfundet, RÅ, BO och Brottsoffermyndigheten – ansåg det angeläget att införa en ökad specialisering av domare när det gäller familjerelaterade mål. I synnerhet gällde detta mål som berörde barn men också sexualmål i nära relationer. Framför allt berodde önskan om ökad specialisering på att sådana mål kräver djupare kunskaper utöver den juridiska kompetensen – som medicinska och utvecklingspsykologiska kunskaper.²³¹ Även domare som deltog i förstudien var positiva till en ökad specialisering, både för att hålla jämna steg med specialiseringen hos ombud, för att själva utveckla sitt arbete och för att göra domaryrket mer attraktivt för unga jurister.²³² Däremot anser man från domarhåll att det är viktigt att domare ändå behåller en generell kompetens, både för att inte ett fåtal personer skall få för stort inflytande på rättstillämpningen på ett särskilt område och för att domstolsväsendet inte skall bli för ömtåligt för förändringar i måltillströmningen.²³³ Slutligen presenterade man vissa förslag till specialiseringsprojekt i rapporten. Ett förslag var att indela TR i en humanavdelning och en ekonomisk avdelning där humanavdelningen skulle handlägga familjemål, ungdomsmål, brott riktade mot närstående, gemensamma ansökningar (om tex. äktenskapsskillnad) och ärenden enligt ärvdabalken. Båda avdelningarna skulle handlägga brottmål och tvistemål som inte hade en utpräglad familjerelaterad eller ekonomisk/affärsjuridisk anknytning.²³⁴

Under perioden 2004-2007 bedrevs sedan ett projekt med domarspecialisering i humanjuridik vid ett antal stockholmsdomstolar och HovR för Västra Sverige.²³⁵ Specialiseringen genomfördes på olika sätt på de olika TR beroende på deras olika storlek och domarnas intresse.²³⁶ Stockholms TR är dock den enda som tänkt införa humanrättsavdelningar. Under projektets gång har ingen deltagande domstol haft särskilda avdelningar utan specialiseringen har gällt enskilda domare som fungerat som specialistkompetens, ibland med huvudansvar för måltypen, men ofta

²³⁰ Statskontorets rapport 2007:9, s. 41.

²³¹ DV-rapport 2003:3, *Specialisering; En förstudie i samarbete med Sveriges Domareförbund*, http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/DV-rapport_2003_3.pdf (hämtad 13/10-09), s. 21-22.

²³² Ibid., s. 23-26.

²³³ Ibid., s. 25.

²³⁴ DV-rapport 2003:3, s. 39.

²³⁵ DV-rapport 2007, *Specialisering av domare i humanjuridik: slutrapport*, <http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/specialisering.pdf> (hämtad 13/10-09), s. 2.

²³⁶ Ibid., s. 12.

enbart som stöd och handledare för övrig personal.²³⁷ Deltagande domare har inom projektet utbildat sig inom olika ämnen relevanta för familjerelaterade mål såsom våld i nära relationer, barns utveckling och sexualbrott.²³⁸ I utvärderingen av projektet visade det sig att de flesta deltagarna tyckte att det var bra med utbildning i familjerelaterade frågor men att det krävs ytterligare fördjupning och att även ungdomsmål borde omfattas.²³⁹ Flera av domarna uppger att de känner sig säkrare, att de blivit mer intresserade och att de tar initiativ till lösningar i målen på ett annat sätt efter utbildningen.²⁴⁰ Meningarna går isär om huruvida de blivit mer effektiva men ett par domare uttalar specifikt att handläggningen blivit bättre och enhetligare genom ökad samordning.²⁴¹ Domarna menar också att man endast bör specialisera sig på deltid, för att inte bli vare sig utbränd eller tappa kontakten med resten av rättssamhället.²⁴²

3.2.4 Slutsatser

Även om ingen regelrätt familjedomstols- eller en domare/en familjdiskussion förts i Sverige är det tydligt att resonemangen i den svenska debatten liknar de amerikanska och att samma sorts problem framhålls. Även svenska debattörer menar att det är centralt med ökad kompetens och specialisering när det gäller familjerelaterade mål, man är positiv till samordning och inser generellt att behörighetskonflikter kan orsaka problem i de fall frågan uppkommer. Det sätt på vilket domstolssystemet är uppbyggt öppnar också, åtminstone teoretiskt, för sådana konflikter. Samtidigt är man mer restriktiv i Sverige än i den amerikanska diskussionen. De lösningar som förespråkas håller sig i mycket högre grad inom den nuvarande organisationen och har karaktären av justeringar snarare än genomgripande omdaningar eller omorganisationer. Domare föreslås specialisera sig, men aldrig på bekostnad av helhetsbilden; domstolar specialiserar sig, men endast genom intern målfördelning. Det specialiseringsförslag som lades fram i Domstolsverkets förstudie om införande av humanavdelningar på TR är det som kommit närmast en svensk UFC. Det var dock inte så det faktiska specialiseringsprojektet på humanjuridikens område genomfördes. Istället diskuterar man att ha en humanjurist på varje avdelning.

Det är omöjligt att utan vidare studier säga bestämt huruvida UFC behövs i Sverige. Det finns däremot tillräckligt underlag för att säga att många av de problem och behov som motiverar UFC-rörelsen i USA finns även här och att det därför kan vara av intresse att utreda UFC-frågan vidare i ett svenskt perspektiv.

²³⁷ DV-rapport 2007, s. 12-15.

²³⁸ Ibid., s. 8.

²³⁹ Ibid., s. 21.

²⁴⁰ Ibid., bilaga 13, s. 2-3.

²⁴¹ Ibid., bilaga 13, s. 5.

²⁴² Ibid., bilaga 13, s. 7.

3.3 Vilka för- respektive nackdelar erbjuder UFC-modellen jämfört med dagens svenska system?

De amerikanska utvärderingarna visade en tendens mot större konsekvens i domsluten och att domarna fick ett bättre beslutsunderlag i de domstolar där man arbetade i UFC enligt domare/en familj-modellen. Detta verkar gälla för alla de utvärderade projekten, trots att de har olika omfattande behörighet. En domstol med fler familjerelaterade måltyper och enbart sådana, kommer att ha domare med bred och gedigen erfarenhet av familjerelaterade frågor. En domstol där en domare handlägger alla mål som rör en viss grupp individer kommer att få en djupare kunskap om just dessa individer och deras individuella situationer och beteenden. Potentialen med en UFC enligt en domare/en familj-modellen ligger alltså i att kombinera dessa faktorer så att man får en domstol där domarna har en ökad kompetens i familjerelaterade frågor generellt och en djupare förståelse för varje part i varje specifikt mål.

Jämfört med nuvarande svenska system vore fördelarna dels den generella möjligheten att låta domare specialisera sig inom ett komplext område med mycket stor betydelse för den enskilde och dels möjligheten att kombinera erfarenheter och kompetens rörande frivilliga processer med erfarenhet av och kunskaper om processer enligt SoL och LVU. Domarna skulle på detta sätt få erfarenhet av ett bredare spektrum av familjekriser vilket förhoppningsvis skulle kunna vara till nytta i alla typer av familjerelaterade mål. För enskilda och ombud skulle fördelen vara att få framträda inför en domare med specialkunskaper på området. Domaren skulle då fatta sina beslut på grundval av komplett information och en djupare förståelse av problemen. Man skulle också slippa riskera parallella processer och de fördröjningar dessa kan leda till.

De amerikanska undersökningarna visade inga direkta negativa konsekvenser av modellen vad gällde resultat och kvalitet utan överlag ansåg undersökningsdeltagarna i de olika projekten att UFC som sämst var likvärdig med vanlig (amerikansk) domstol. De negativa aspekter som togs upp rörde framför allt administrativa och processuella svårigheter. Ett svenskt UFC-system skulle förmodligen möta samma eller mycket liknande svårigheter som de som uppmärksammats i den amerikanska debatten. Några av dessa kommer att diskuteras nedan – domarens enväldiga ställning, jäv, svårigheten i att avgöra vad som skall vara tillåtet processmaterial och sekretessfrågor i samband med förening av mål. Det kan också tänkas uppkomma vissa svårigheter i Sverige som inte i någon större omfattning diskuterats i den amerikanska debatten, främst på grund av Sveriges geografi och relativt ringa befolkning.

Enligt domstolsverkets statistik utgjorde familjemål²⁴³ ungefär en femtedel av alla inkomna mål i TR under 2008. För många av landets tingsrätter är detta endast något hundratal mål totalt, särskilt gäller detta i mer glesbefolkade regioner.²⁴⁴ I LR utgör mål enligt SoL, LVU och LVM tillsammans ungefär 27 % av alla inkomna mål för 2008. För de mindre länsrätterna rör det sig även här endast om några hundra mål per år.²⁴⁵ Skulle dessa mål brytas ur den nuvarande organisationen och samlas i nya familjedomstolar riskerar dessa att antingen bli väldigt små, eller relativt få och därför geografiskt mindre tillgängliga för enskilda än, framför allt, nuvarande TR. Dessutom skulle vissa av dagens TR, som t ex Gotland och flera av norrlandtingsrätterna, få ett väldigt lågt totalt antal mål kvar, varav den övervägande majoriteten skulle vara brottmål.²⁴⁶ Skulle även delar av dessa föras över till en ny UFC, skulle situationen bli än allvarligare för de minsta tingsrätterna. En eventuell framtida utredning av den praktiska möjligheten att införa UFC i Sverige skulle alltså behöva innehålla en ordentlig hållbarhetsanalys för hela domstolssystemet i stort.

3.4 Principfrågor som aktualiseras av UFC-diskussionen

Domstolsprocesser i alla former styrs av ett flertal principer i ett samspel mellan strävan efter rättsskipning, tvistelösning och rättssäkerhet. Det är viktigt att diskutera dessa principiella frågor när man överväger förändringar av rättssystemet i någon form eftersom de utgör grunderna inte bara för domstolssystemet, utan för samhällssystemet i stort. I den amerikanska debatten har det ifrågasatts från vissa håll om UFC-modellen är rättssäker, framför allt ur ett jävsperspektiv.

Anne H. Geraghty och Wallace J. Mlyniec jämför i sin artikel *Unified Family Courts: Tempering Enthusiasm With Caution* dagens UFC-rörelse med den äldre *juvenile court*-rörelsen och menar att många av de problem som gjorts att den senare idag ses som ett misslyckande även finns i UFC-konceptet. De påpekar att de gamla ungdomsdomstolarna brast i rättssäkerhet när domare enväldigt bestämde över familjer enligt vad de själva ansåg var ”till barnets bästa” och att utgången i målen avgjordes av domarens personlighet. Man tar också upp jävsproblematiken och ifrågasätter starkt om en domare kan undgå att påverkas av sin egen bakomliggande kännedom om en person eller familj i framtida mål.²⁴⁷

Även John M. Greacen ifrågasätter lämpligheten av ett en domare/en familj-system och menar att tre viktiga juridiska principer kommer i konflikt med modellen. För det första menar Greacen att det

²⁴³ I den smalare svenska bemärkelsen, mål enligt framför allt FB och ÄktB.

Domstolsstatistik 2008, hos Domstolsverket:

<http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/Domstolsstatistik%202008.pdf> (hämtat 8/10-09), s. 7.

²⁴⁴ *Domstolsstatistik 2008*, s. 10-14.

²⁴⁵ *Ibid.*, s. 23-25.

²⁴⁶ *Ibid.*, s. 11-14.

²⁴⁷ Geraghty, Anne H., Mlyniec, Wallace J., *Unified Family Courts: Tempering Enthusiasm With Caution*, *Family Court Review*, nr. 40 (s. 435-447), s. 438-439.

kommer att finnas sekretessproblem när olika känsliga mål handläggs gemensamt i och med att alla involverade i ett mål kanske inte bör ha tillgång till sekretessbelagd information från det eller de övriga. För det andra menar han att det finns rättssäkerhetsproblem med att en domare har tillgång till information som kan vara relevant för utgången av ett mål, men som inte framförts i just det målet. För det tredje ifrågasätter han hur en domare/en familj-modellen skall fungera i samspel med jävsreglerna – kan man ha en UFC om en domares förkunskap om parterna kan göra henne jävig?²⁴⁸

Svenska domstolsprocesser skiljer sig på många sätt från de amerikanska, vilket gör att dessa problem tar sig något andra uttryck här. Frågorna är dock högst relevanta även i Sverige.

3.4.1 Den enväldige domaren

Det kan ur ett rättssäkerhetsperspektiv uppstå vissa problem när samma domare skall döma över alla mål som har med en viss familj att göra. Eftersom alla familjer och alla situationer är unika blir det mycket svårt att jämföra olika fall med varandra för att bedöma om en viss domare agerat korrekt eller inte. Det kan naturligtvis vara mycket svårt även i dagsläget, men så länge olika domare dömer över de olika målen finns inte samma risk att relationen mellan parter och domare skall snedvrida utgången i målen. Det kan sägas finnas en extra kontroll i att situationen bedöms av olika personer vid olika tillfällen.

En annan viktig faktor när det gäller domarrollen är att vi i Sverige ofta har mer än en domare åt gången. I brottmål i TR dömer som huvudregel en domare och tre nämndemän, alla med lika rösträtt. Vid ringa brott, med högst sex månaders fängelse i straffskalan och där det inte finns anledning att döma ut annat straff än böter, kan en ensam domare döma utan nämndemän.²⁴⁹ I tvistemål i TR dömer tre domare i förening som huvudregel och en ensam domare om huvudförhandlingen hålls i förenklad form eller om rätten anser det vara tillräckligt och parterna samtycker.²⁵⁰ En domare kan ensam döma också i tvistemål där värdet av det som yrkas inte överstiger ett halvt basbelopp.²⁵¹ Vid handläggning enligt ärendelagen dömer en ensam domare som huvudregel men antalet kan utökas till tre om det finns särskilda skäl.²⁵² I LR dömer som huvudregel en domare och tre nämndemän men mål kan avgöras av en domare ensam under vissa omständigheter. Det gäller bland annat vid prövning av mål om omedelbart omhändertagande, vård i enskildhet, mål om avskildhet och mål om tillfälligt flyttningsförbud enligt LVU, om det inte är påkallat av särskild anledning att även nämndemän deltar.²⁵³

²⁴⁸ Greacen, John M., *Confidentiality, due process, and Judicial Disqualification in the unified Family Court: report to the Honorable Stephanie Domitrovich*, Family Court Review, nr. 46 (s. 340-345), s. 341.

²⁴⁹ RB 1:3b.

²⁵⁰ RB 1:3a.

²⁵¹ RB 1:3 d.

²⁵² Ärendelagen 3§.

²⁵³ Lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar 17-18 §§.

I de måltypen som vore aktuella för UFC-behörigheten varierar alltså domarantalet mellan en och tre, med och utan nämndemän. Detta skulle naturligtvis komplicera införandet av en domare/en familj-modellen i svensk domstol. Samtidigt skulle det också göra det möjligt att begränsa risken för att en enda domares inställning skulle få för stort inflytande över vissa enskilda, genom möjligheten att ha en domare som är huvudansvarig för en familj kompletterat med nämndemän eller ytterligare domare som inte har samma relation med parterna i vissa mål. Skulle modellen istället genomföras så att samma domare alltid skall följas av samma nämndemän, och att samma tre domare alltid skulle döma tillsammans i de fall mer än en lagfaren domare krävs, riskerar administrationen och schemalaggningsen att bli oerhört komplicerad. Ett tredje alternativ vore naturligtvis att utarbeta en enhetlig processordning för de mål som handläggs i UFC. Oavsett vilken väg man skulle välja att gå är det viktigt att finna en balans mellan intresset av kontinuitet i dömandet, tillgång till information och kunskap om enskilda individer och rättssäkerhet för parter och andra enskilda.

3.4.2 Jäv

De svenska jävsreglerna finns i RB 4:13 och gäller förfaranden enligt både RB, FPL och ärendelagen:²⁵⁴

Domare är jävig att handlägga mål:

- 1. Om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;*
- 2. om han med part är eller varit gift eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är syskon eller är i det svågerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller om han på liknande sätt är part närstående;*
- 3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;*
- 4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare, god man eller förvaltare för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som är part, eller, då kommun eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;*
- 5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;*
- 6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;*
- 7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;*

²⁵⁴ FPL 41 §, Ärendelagen 3 § och RB 4:13.

8. vid huvudförhandling i brottmål om han före denna huvudförhandling har prövat frågan om den tilltalade har begått gärningen;
9. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller
10. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.²⁵⁵

Huvuddelen av reglerna gäller fall där domaren har en nära relation till part, eller själv är part eller i intressegemenskap med part. Punkterna 7-9 rör dock situationer där domaren tidigare tagit befattning med saken på ett sätt som gör att hennes objektivitet kan ifrågasättas. Punkt 10 är en generalklausul som syftar till att täcka in situationer som inte omfattas av punkterna 1-9, men som ändå kan göra att det finns risk för att domaren brister i objektivitet. Det är dessa fyra sista punkter som eventuellt kan vara relevanta att diskutera i samband med en domare/en familj-modellen.

Punkt 7 kan vid första anblicken ge intryck av att omfatta en domare/en familj-situationen, då punkten gäller fall där domaren tidigare fattat beslut som rör saken eller tidigare tagit befattning med saken. Detta gäller dock endast om domaren tagit sådan befattning med saken i *annan* rätt, dvs som arbetande på en annan domstol eller myndighet än den där saken nu är anhängig. I första hand är regeln ägnad att förhindra att samma domare dömer över en sak både i underrätt och i överrätt. Denna punkt skulle som huvudregel inte aktualiseras av domare/en familj-modellen i och med att alla mål som rör en familj tänks handläggas vid samma domstol. Risken för att en domare skall ha bytt arbetsplats och därför bli jävig enligt regeln är inte större med ett UFC-system än med nuvarande system.

Punkt 8 gäller endast brottmål och är alltså endast relevant för UFC om domstolsbehörigheten omfattar sådana mål. Om detta vore fallet, skulle regeln kunna bli tillämplig i de fall då en persons agerande blir föremål för både åtal och civilrättslig eller offentlighetsrättslig talan och dessa olika mål handläggs av samma domare. Till exempel lyder 3 § LVU "Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende."²⁵⁶ och innefattar alltså potentiellt en prövning av om den unge begått gärningar som utgör brott. På samma sätt kan en civilrättslig skadeståndstalan omfatta en prövning av om den svarande begått en gärning som utgör brott.²⁵⁷ Under förutsättning att prövningen i ansvarsfrågan är tillräckligt ingående skulle domaren bli jävig vid en senare brottmålsrättegång. Däremot blir domaren inte jävig enligt p. 8 om målen prövas vid *samma* huvudförhandling eller om brottmålet prövas *före* de andra målen.²⁵⁸

²⁵⁵ RB 4:13.

²⁵⁶ LVU 3 §.

²⁵⁷ Skadeståndsl 2:1-3.

²⁵⁸ Prop. 1992/93:25 om handläggning av brottmål efter rättspsykiatrisk undersökning m.m., s. 36.

Punkt 9 rör situationen då en domare tidigare varit parts ombud, biträde eller sakkunnig. Det finns ingen anledning att anta att detta skulle förekomma oftare med UFC än med dagens system.

Punkt 10, delikatessjäv, kan som ovan nämnts omfatta en mängd olika situationer och är den punkt som troligen skulle få störst betydelse för UFC-modellen. Eftersom kärnan i den UFC-modell som diskuteras i den här uppsatsen är en domare/en familj-systemet är det lätt att tänka sig en situation där domarens objektivitet kan ifrågasättas med anledning av hennes tidigare handläggning av andra mål som rör samma parter. Det finns ingen anledning att tro att UFC-domare skulle vara mindre skickade att vara objektiva än andra domare. Den särskilda arbetsmodell som UFC utgör innebär dock med nödvändighet att domaren i många mål kommer att ha information och uppfattningar om parter och andra inblandade som uppstått utanför den aktuella förhandlingen eller det aktuella målet. Det är ju det som är meningen. En sådan situation skulle kunna leda till två olika sorters jävsproblematik; objektivt jäv och subjektivt jäv. Objektivt jäv är intrycket av jäv, dvs att parter eller andra *tror* att en domare inte klarar att vara objektiv. Subjektivt jäv är att en domare rent faktiskt inte är objektiv.²⁵⁹ Vid tolkningen av jävsbestämmelserna i RB måste man ta hänsyn till EKMR art. 6, som bland annat stadgar rätten till prövning "inför en oavhängig och opartisk domstol" i mål som gäller enskilda civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelse om brott. I och med detta och eftersom paragrafen talar om en omständighet som är "ägnad att rubba *förtroendet*"²⁶⁰ (min emfas) för domarens opartiskhet räcker det med objektivt jäv för att punkten skall bli tillämplig. Denna tolkning framhålls också i Prop 92/93:25, där departementschefen skriver att en tolkning av RB 4:13 p 10 i ljuset av EKMR betyder att en domare kan vara jävig om "en part kan hysa objektivt berättigat tvivel angående domstolens partiskhet".²⁶¹ Detta har också bekräftats av HD i flera rättsfall.²⁶²

Av särskilt intresse för generalklausulens betydelse för UFC-modellen är rättsfallet NJA 1993 s. 571. I fallet var fråga om jäv då en domare ett antal år tidigare prövat ett brottmål med en av parterna som tilltalad. HD uttalar i målet att:

*Inledningsvis kan då fastslås att den omständigheten att en domare tidigare deltagit i ett mål med en viss person som part i regel inte hindrar domaren från att avgöra ett senare mål med samma person som part. Vad som kan grunda jäv för domaren i en sådan situation är om själva tvistefrågan i de båda målen är i huvudsak densamma, inte om en och samma person är part i båda målen.*²⁶³

²⁵⁹ Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis; en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, tredje upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2007, s. 182.

²⁶⁰ RB 4:13 p 10.

²⁶¹ Prop. 92/93:25, s. 19.

²⁶² NJA 2008 s. 893, NJA 1998 s. 228 och NJA 1998 s. 82.

²⁶³ NJA 1993 s. 571.

HD fortsätter med att konstatera att ett fall då jäv kan uppstå är om domaren först är med och prövar ett brottmål och sedan ett tvistemål gällande prövning av ett skadeståndskrav baserat på samma gärning som brottmålet. Vidare skriver HD att undantagssituationer kan uppstå där relationen dem emellan gör att en domare skulle vara jävig i framtida mål rörande en viss person. Exempelvis om domaren genom olämplig eller oprofessionell processledning skapar motsättningar mellan sig själv och en part eller om domskälen utformas på ett sätt som inte är motiverat av själva målet och som ger parten intrycket att domaren varit avog just mot henne.²⁶⁴

Det finns alltså som synes inget absolut hinder i de Svenska jävsreglerna mot införandet av en domare/en familj-modell. Däremot ger modellen i sig anledning att vara särskilt uppmärksam på möjliga jävssituationer och att försöka undvika dessa. Det är mycket viktigt att en eventuell UFC inte ger intryck av att vara mindre rättssäker, mindre objektiv eller mindre seriös än domstolsorganisationen i övrigt. Likaså är det mycket viktigt att leva upp till alla krav på objektivitet som uppställs i EKMR.

3.4.3 Vad utgör tillåtet processmaterial?

Huvudregeln enligt RB är omedelbarhet, dvs att endast det som förekommit vid huvudförhandling är processmaterial. I de fall då huvudförhandling hållits gäller omedelbarhetsprincipen fullt ut. Har ingen huvudförhandling hållits får domen däremot grundas på allt som förkommit i målet.²⁶⁵ Enligt ärendelagen och FPL gäller som huvudregel att dom får grundas på allt som förekommit i målet.²⁶⁶ Vad domen grundats på skall enligt alla tre ordningarna framgå av domen eller beslutet och om det gäller dispositiva tvistemål får domen endast grundas på omständigheter som part åberopat som grund för sin talan.²⁶⁷ I prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande uttalar departementschefen att:

Samtidigt är det från rättssäkerhetssynpunkt viktigt att parterna kan överblicka och förutse rättegångens förlopp, så att de inte riskerar att drabbas av överraskningar beträffande domstolens handläggning, t. ex. i fråga om vad som utgör underlag för domstolens bedömning (processmaterial).²⁶⁸

Det är alltså viktigt att, oavsett vad som räknas som processmaterial, detta är förutsebart för parterna och att de har en möjlighet att uttala sig om det material som kan komma att läggas till grund för dom. När det gäller brottmål är detta än mer väsentligt.

En av grundtankarna med en domare/en familj-modellen är att domaren skall bli bekant med familjen, tillägna sig egen information från tidigare fall och använda denna djupare förståelse för att avgöra mål på ett

²⁶⁴ NJA 1993 s. 571.

²⁶⁵ RB 17:2 och 30:2.

²⁶⁶ Ärendelagen 27 § och FPL 30 §.

²⁶⁷ RB 17:3, 17:7 och 30:5, ärendelagen 28 § och FPL 30 §.

²⁶⁸ Prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande, s. 78.

bättre sätt.²⁶⁹ Detta kan förstås på flera sätt. Å ena sidan kan man tänka sig att domaren får tillgång till fakta om personer som kan inverka i ett framtida fall, t ex information om en persons alkoholberoende eller en persons handlande vid ett visst tillfälle. Å andra sidan kan man tänka sig att domaren får tillgång till information om, eller erfarenhet av, personens sätt att uttrycka sig och bete sig som gör att domaren bättre kan tolka personens berättelse inför rätten. När det gäller barn kan man också tänka sig att domaren får kunskap om det enskilda barnets personlighet och utveckling som gör att hon bättre kan förstå barnets utsagor och behov. Dessa senare två sorters information torde inte orsaka några större problem ur omedelbarhetsperspektiv, då de enbart är en hjälp för att förstå det processmaterial som faktiskt införts i målet. Däremot kan det ifrågasättas om den första sortens information skall kunna bli processmaterial på något vis eller om domaren bör bortse ifrån den.

För att tillgodose parternas intresse av att få insyn i processmaterialet finns det regler om kommunikation. Både FPL och ärendelagen innehåller stadganden om att part som huvudregel skall underrättas om material som tillförts processen av någon annan än parten själv innan beslut fattas. Undantag kan göras framför allt om kommunikation är onödig.²⁷⁰ RB saknar någon sådan generell bestämmelse, men innehåller istället regler om förberedelse och skriftväxling under förberedelsen som tillgodoser samma syfte för de undantagsfall där mål avgörs utan huvudförhandling.²⁷¹ Huvudsyftet med reglerna torde vara att part skall underrättas om information som tillförts målet av motparten, men ingenting hindrar att de i en eventuell UFC ges innebörden att part även skall underrättas om information som tillförts ärendet genom domarens personliga kunskap om tidigare mål.

3.4.4 Sekretess

Som framgår av ovanstående avsnitt är huvudregeln att part i ett mål eller ärende skall underrättas om all information som kan läggas till grund för avgörande av saken. Man kan dock tänka sig att det skulle kunna uppstå sekretessfrågor om man i en UFC handlägger flera skilda mål gemensamt med anledning av att de involverar (delvis) samma parter. Man skulle t ex kunna tänka sig en situation där en person är involverad i flera vårdnadstvister angående barn med olika partners. Det kan då tänkas finnas situationer där det vore olämpligt att ge de olika motparterna insyn i varandras mål.

Enligt RB finns idag relativt omfattande möjligheter att förena mål, såväl gällande tvistemål som gällande brottmål, men det finns också en möjlighet att särskilja mål om det finns skäl för det. Ledande för beslutet om förening eller särskiljande är av formuleringarna att döma huruvida det är processekonomiskt fördelaktigt att handlägga målen gemensamt eller var och ett för sig.²⁷² I en eventuell UFC bör lämpligen denna flexibilitet

²⁶⁹ *Standards relating to court organization and administration*, s. 11.

²⁷⁰ FPL 18 § och ärendelagen 27 §.

²⁷¹ RB 42 kap.

²⁷² RB 14:6 respektive 45:3.

behållas, så att varje enskilt måls egenskaper får avgöra om det skall handläggas enskilt eller inte, för att möjliggöra så effektiv handläggning som möjligt men också för att tillgodose strävan efter materiellt riktiga domslut. Sekretessproblem hanteras då lämpligen genom att mål handläggs separat i de fall då hänsyn till känsliga uppgifter gör det komplicerat att handlägga dem gemensamt.

3.5 Sammanfattning

I Sverige har ingen regelrätt UFC-diskussion förts och det finns idag inget system som fungerar som en domare/en familj-modellen. Det har dock förts och fortsätter föras, en diskussion om domarspecialisering och domarkompetens när det gäller komplicerade mål, som familjerelaterade mål och särskilt då sådana som involverar barn eller andra utsatta individer. På många sätt liknar dessa diskussioner varandra och av de amerikanska utvärderingarna att döma skulle UFC kunna vara ett möjligt sätt att möta behovet av just ökad specialisering och erfarenhet.

Bristen på svensk debatt och bristen på svenska undersökningar av domstolsbehörighetens effekter på familjerelaterade problem i samhället gör att det är svårt att uttala sig om behovet och lämpligheten av att införa UFC i Sverige. Det finns dock tillräckliga teoretiska indikationer på möjliga problem för att frågan skall vara intressant att diskutera.

UFC-modellen aktualiserar en rad principfrågor om rättssäkerhet i processen. Det förefaller i dagsläget inte finnas några absoluta hinder i svensk rätt för införandet av modellen men varje sådan ansats bör föregås av en principdiskussion om rättsväsendets syfte och funktion i samhället för att underlätta utformandet av en lämplig svensk processordning för modellen.

4 Avslutning och reflektioner

4.1 Vad är UFC, fungerar det och är det relevant för Sverige?

Frågorna som skulle utredas i den här uppsatsen var:

1. Vad är UFC?
2. Vilka problem försöker man lösa med UFC-metoden och lyckas det?
3. Har UFC-metoden relevans för Svenskt rättsväsende?
4. Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med UFC jämfört med gällande svenska system?

Ingen av de frågorna går det att ge något absolut svar på men de kan besvaras, och har besvarats, till viss del.

UFC är en domstolsmodell där domarspecialisering och domstolsbehörighet samverkar för att skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt för handläggningen av familjerelaterade mål. Syftet är att undanröja problem som kan uppstå på grund av splittrad domstolsbehörighet, bristande information i enskilda mål och bristande förståelse hos domare för komplexiteterna i målen och enskilda individers problem. Detta för att skapa ett system där domsluten är de bästa möjliga för varje person som framträder inför domstolen.

Huruvida metoden fungerar är en fråga som är för stor för att slutgiltigt besvaras på ett så här begränsat utrymme men intrycket är hittills positivt. De amerikanska utvärderingar som studerats visar att domarna får bättre beslutsunderlag, att domsluten blir mer konsekventa och att specialiseringen ökar med modellen. Det är inte i sig tillräckligt för att rekommendera att modellen införs i Sverige men det är tillräckligt för att rekommendera att modellen studeras i Sverige.

Svenska domare och andra praktiker efterfrågar samma förändringar som de amerikanska debattörerna i fråga om kompetensutveckling av domare och bättre handläggning av komplexa mål och frågan om domarspecialisering på familjeområdet är aktuell både i debatten och i lagstiftningsarbetet. Att UFC-modellen inte förefaller ha diskuterats i Sverige alls innebär inte att den är irrelevant, men däremot att ytterligare studier bör göras på området.

De främsta fördelarna i jämförelse med dagens svenska system vore den ökade möjligheten till specialisering kombinerat med möjligheten att ge domare erfarenhet av ett bredare spektrum av familjekriser, i och med handläggning av både familjemål enligt FB och ÄktB och handläggning av mål enligt SoL och LVU. Enskilda, ombud och myndigheter skulle få framträda inför en domare med specialistkompetens på området vilket skulle minska parternas behov av att förklara för domarna och kunna leda till ett ökat förtroende från allmänheten. Man skulle också slippa riskera parallella processer och de fördröjningar dessa kan leda till.

Nackdelarna med modellen är främst processuella – en enda domares starka inflytande på familjen, jävsproblematik, omedelbarhetsproblem och sekretessfrågor – och inga av dessa problem verkar för svenskt hänseende vara oöverstigliga. Den svenska processrätten ställer i dagsläget inte upp några absoluta hinder och skulle kunna anpassas till UFC-modellen utan allt för stora svårigheter.

För svenskt hänseende kanske modellen som den ser ut i USA vore ett för stort steg. Införandet av familjeavdelningar, eller humanjuridiska avdelningar, på landets domstolar är dock en intressant tanke som skulle kunna vidareutvecklas. Det skulle ge domarna möjlighet att specialisera sig och samtidigt uppehålla en generell kompetens. Dessutom skulle möjligheten till rotationer mellan avdelningar, eller en arbetsfördelning där endast vissa avdelningar arbetar med familjerelaterade mål, men inte enbart med sådana mål, kunna minska de risker som förknippas med att enbart arbeta med svåra och laddade mål.

4.2 Frågor att ställa för framtiden

UFC-modellen är en intressant idé, som förefaller ha stor potential. De undersökningar som gjorts i USA visar positiva tendenser och även om inte UFC-begreppet används efterfrågas liknande förändringar även av svenska aktörer. Det finns dock mycket kvar att utreda innan en eventuell svensk UFC kan bli verklighet.

UFC i andra länder

Det jag har utrett i den här uppsatsen är bara en liten aspekt av UFC-modellen så som den diskuteras i USA. UFC-modeller finns även i t ex Kanada.²⁷³ Att denna uppsats fokuserade på USA var ett val jag gjorde beroende på personligt intresse, inte ett som var motiverat av likheterna mellan det amerikanska och det svenska samhället och rättssystemet, eller några andra överväganden som gör just den amerikanska modellen särskilt lämplig för Sverige. Vid ett eventuellt införande av UFC i Sverige skulle svensk processrätt, svenska materiella regler och svenska samhällsförhållanden gälla även för den. Detta gör att man inte bara kan förutsätta att en viss aspekt av UFC-modellen skulle fungera likadant i Sverige som den gör i USA. Skulle frågan utredas vidare vore det därför intressant, och viktigt, att utreda även andra länders UFC-modeller och göra ytterligare studier av samspelet med samhället och rättssystemet i övrigt för att bättre kunna bedöma modellernas effektivitet och möjliga överförbarhet till svenska förhållanden.

Starkt ledarskap på domstolen

För att fungera tillfredställande måste domstolssystemet kunna fungera även utan ideala förutsättningar. Det måste fungera även om inte alla domare är så hängivna som man skulle önska i den dagliga verksamheten. I den amerikanska debatten och i utvärderingarna av de amerikanska projekten

²⁷³ Steinberg, David M., *Developing a Unified Family Court in Ontario*, Family and Conciliation Courts Review, nr. 37, s. 454-459, 1999.

framhålls det upprepade gånger att starkt ledarskap från domarna är viktigt för att modellen skall fungera. Det ger anledning att undersöka vad det egentligen är som har störst påverkan på handläggningen av familjerelaterade mål – om det är UFC-modellen i sig som är positiv eller om det är så att projektdomstolarna haft särskilt hängiven och engagerad personal.

Ekonomi och administration

UFC-modellen fullt realiserad ställer stora krav på personal och administration. Det krävs samordning på alla nivåer och stora insatser för att samla alla mål som har med samma individer att göra, identifiera vilka individer som har samband med varandra och följa dessa individer, kanske inte bara i tiden utan också geografiskt. Det är också viktigt att de förändringar som sker genomförs på ett sätt som inte äventyrar rättssäkerheten. Detta innebär att domare som fortbildas måste understödjas under tiden för att undvika ökade målbalanser och att tillgängligheten för allmänheten upprätthålls. Hur detta skall genomföras, och om det är rättsekonomiskt motiverat, är en annan fråga jag inte utrett alls men som är central för en reell förändring och skulle behöva utredas på djupet.

Brottmålsbehörighet eller inte brottmålsbehörighet

Jag har i den här uppsatsen inte diskuterat huruvida det är bättre eller sämre för en UFC att ha brottmålsbehörighet. Det är dock en högst relevant fråga att utreda vidare. Några av utredningarna var positiva till brottmålsbehörighet, andra tog inte alls upp frågan. I en del framgick det att parterna tog familjedomstolsprocesser på mindre allvar än brottmålsdomstolsprocesser. I svensk rätt skiljer man inte på ungdomsbrott och vuxenbrott annat än genom vissa skillnader i handläggning och påföljdsval. Att räkna ungdomsbrotten till de familjerelaterade målen är därför inte självklart. Samtidigt har vissa ungdomsbrottmål nära kopplingar till t ex processer enligt LVU, och även vuxenbrott som riktar sig mot närstående orsakar otvivelaktigt familjekonflikter. Det vore därför mycket intressant att se en större debatt om behandlingen av dessa mål och hur handläggningen påverkar parterna i framtiden.

Bilaga A

Utländsk ordlista och förklaringar:

Case management Case manager	Målhantering. I uppsatsen menas med <i>case management</i> ett administrativt system där någon, en handläggare eller domstolssekreterare, är ansvarig för uppföljning av mål i syfte att se till att schemaläggning fungerar, att förhandlingar hålls i tid och att beslutade åtgärder och möten genomförs. Den ansvariga handläggaren kan också fungera som parternas kontaktperson på domstolen.
Circuit court	Domstol, vanligtvis i första instans. I denna uppsats delstatliga sådana.
Code Civil	Den franska civillagen.
Common law	Rättsfamilj med ursprung i anglosaxisk rätt, gällande i t ex Storbritannien och USA.
Commissioner	Anställd på domstol som genomför vissa förberedande delar av målen eller enklare uppgifter som inte måste utföras av en domare. Jmf. <i>magistrate</i> .
Community	En grupp av människor som förenas av t ex bostadsplats, religion eller etnisk tillhörighet. Kan på svenska översättas med bland annat "samhälle", "samfund", "gemenskap" och "umgänge". Betyder på engelska alla dessa på samma gång.
Contempt of court Contempt order	<i>Contempt</i> innebär att en part inte följt ett domstolsbeslut. Detta kan straffas med böter/vite eller fängelse.
Court clerk	Tjänsteman anställd på domstol med ansvar för bl.a. arkivering, administrering av vittnes- och juryeder och protokollföring vid förhandling. Motsvarar ungefär domstolssekreterare, med vissa inslag av notarie. Normalt dock inte juridiskt utbildad.
Dependency	Måltyp som går ut på att avgöra om ett barn skall stanna hos nuvarande boendeförälder eller omplaceras till t ex familjehem eller gruppboende.
Diversity jurisdiction	Grund för federal domstol att pröva delstatliga mål - inträder om parterna hör hemma i olika delstater.

Domestic relations	Familjerätt. Inkluderar normalt äktenskap, äktenskapsskillnad, bodelning, underhåll till make, faderskap, underhåll till barn, vårdnad, umgänge, omhändertagande av barn, föräldrarättigheter, adoption och myndighetsförklaring av underårig. Kan även omfatta andra familjerelaterade måltyper, t ex frågor om artificiell insemination, samboende, våld inom familjen och ungdomsbrott.
Due process	Amerikanskt rättssäkerhetsbegrepp baserat på principen att en person inte skall kunna fråntas liv, frihet eller egendom utan att vissa processuella regler följs.
Equitable remedies	De påföljder som kan utdömas inom equity-systemet, bland annat naturafullgörelser. Baseras på en idé om rättvisa och rättfärdighet snarare än strikt lagenlighet.
Equity	Inom common law-systemet den andra sidan av rätten jämfört med law. Baseras på en idé om rättvisa och rättfärdighet snarare än lagenlighet.
Family Law	Familjerätt. Framför allt omfattas regler rörande äktenskap och äktenskapsskillnad, adoption, vårdnad och underhåll för barn. Kan dock omfatta även en rad andra regleringar och rättsområden (ex skadeståndsrätt) där parterna är närstående och målet rör familjeförhållanden.
Felony	Allvarligare brott. Vanligtvis brott med fängelse i ett år eller mer som lägsta straff.
Guardian ad litem	Vårdnadshavare under rättegång. Särskilt juridiskt ombud för barn som träder istället för förälder som barnets representant.
Harassment	Trakasserier. Beteende som skrämmar, skadar eller orskar obehag hos en annan person utan att det finns någon saklig grund för beteendet. T ex sexuella trakasserier.
Jurisdiction	Domsrätt. Kan referera både till saklig och geografisk domsrätt.
Juvenile	Underårig. Vanligtvis går gränsen vid 18 år.
Juvenile court	Ungdomsdomstol. Dömer i mål med underåriga. Kan ha familjerättsliga mål eller bara ungdomsbrott. Kan vara mer informell än allmän domstol.

Legal guardian	Vårdnadshavare. Kan också betyda förmyndare eller god man.
Magistrate	En sorts domare på lägre nivå. Behöver ofta inte vara juridiskt utbildad. Begränsad befogenhet.
Misdemeanor	Ringa brott. Vanligtvis brott med fängelse i mindre än ett år eller böter som högsta straff.
Misdemeanor court	Domstol som endast har begränsad befogenhet och bara dömer över ringa brott. Ibland är domarna icke-jurister.
Neglect Criminal Neglect	Vanvård. Ett mål rörande en vårdnadshavares brister i utövandet av vårdnaden. Kan vara brott, men kan också motsvara ett svenskt mål enligt SoL eller LVU.
Privacy Right to privacy	Privat/privatliv. I USA också doktrin om integritetsskydd och gränserna för statens rätt att ingripa i enskildas liv.
Protection order cases	Domstolsbeslut om att en viss person inte får bete sig på vissa sätt mot en viss annan person – t ex besöksförbud. Normalt som skydd mot familjevåld eller förföljelse.
Public defenders' office	Offentlig försvarare. I vissa delstater en delstatlig myndighet.
Status offences	Brott som endast är ett brott om det begås av en viss typ av person, i detta fall en underårig. Till exempel skolk, rymning hemifrån eller utgång efter lagstadgad utgångsförbudstid.
Termination of parental rights	Uppsägande av föräldrarättigheter. Kapar de rättsliga banden mellan barn och förälder, så att barnet t ex kan adopteras. Kan även vara tillfälligt, t ex då barn skall placeras utanför hemmet och föräldern fräntas vårdnad och förmyndarskap under tiden.
Trust	Ett rättsinstitut inom common law som reglerar förvaltning av någon annans tillgångar.

Bilaga B

FÖRSLAG PÅ VIDARE LÄSNING

Integration av sociala åtgärder.

De amerikanska artiklar som räknas upp i käll- och litteraturförteckningen behandlar alla i större eller mindre utsträckning frågan om integration av andra sociala åtgärder även om jag inte diskuterat den aspekten av UFC. Nedan följer ytterligare några artiklar som kan vara av intresse för den som vill läsa mer om ämnet.

Spinak, Jane M., *Unified Family Court: Romancing the Court*, Family Court Review, nr. 46, s. 258-271, 2008.

Hardin, Mark, *Child Protection Cases in a Unified Family Court*, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998, s. 147-199.

Roadmap to Problem Solving Courts, Roadmap Series, Prepared by the ABA Coalition for Justice, 2008.

Barnahus.

I Sverige har det bedrivits försöksverksamhet med något som kallas ”barnahus” där man samlar flera olika myndigheter under ett tak för att utreda misstankar om misshandel och sexuella övergrepp mot barn. Verksamheten involverar inte domstolarna, utan bedrivs på förundersökningsstadiet, men anknyter ändå till samma tankar som UFC-idén.

Barnahus – försöksverksamhet med samverkan under gemensamt tak vid misstanke om brott mot barn, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten, Västerås 2008. (ISBN: 978-91-85999-15-6)

Thornblad, Helene, *Därför Barnahus – så stärker vi rättigheterna för barn som utsatts för våld och övergrepp*, Rädda barnen, Stockholm, 2006.

Vad menar Rädda Barnen med Barnahus?

<http://shop.rb.se/Product/Product.aspx?ItemId=4968781>

Käll- och litteraturförteckning

TRYCKT LITTERATUR

Böcker

Black's Law Dictionary, sjunde upplagan, Garner, Bryan A (red), West Group, St. Paul, Minnesota 1999.

Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, andra upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2003.

Carlsson, Per, Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, sjunde upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 2004.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis; en kommentar till europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, tredje upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2007.

DeWitt Gregory, John, Swisher, Peter N., Wolf, Sheryl L., *Understanding Family Law*, andra upplagan, Matthew Bender & Company inc., LexisNexis Group, 2001.

Edelstam, Henrik, Ekelöf, Per Olof, *Rättegång I*, åttonde upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2002.

Elias, Stephen, Leonard, Robin D., *Family Law Dictionary: Marriage, Divorce, Children, Living together*, Nolo Press, 1990.

Eriksson, Anders, *Den nya familjerätten*, femte upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 1997.

Fletcher, George P., Sheppard, Steve, *American Law In a Global Context; The Basics*, Oxford University Press, New York 2005.

Fox, Sanford J., *Juvenile Courts – In a Nutshell*, tredje upplagan, St. Paul, Minnesota 1984.

Heuman, Lars, *Process- och straffrätt för juridisk översiktscurs*, tjugooandra upplagan, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 2009.

Krause, Harry D., Meyer, David D., *Family Law; In a Nutshell*, femte upplagan, Thomson/West 2007.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, tredje upplagan, Iustus Förlag AB, Uppsala 1996.

Lundell, Bengt, Strömberg, Håkan, *Allmän förvaltningsrätt*, tjugofjärde upplagan, Liber AB, Malmö 2008.

Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsprocessrättens grunder*, åttonde upplagan, Jure Förlag AB, Stockholm 2007.

Standards relating to court organization and administration / recommended by the IJA-ABA Joint Commission on Juvenile Justice Standards, Kaufman, Irving R. (chairman), Smith, Charles Z. (chairman of Drafting Committee II), Rubin, Ted (reporter), Ballinger Pub. Co., Cambridge, Mass. 1980.

Artiklar på engelska.

American Bar Association Policy on Unified Family Courts, Adopted August 1994, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998, s. 1-2.

Babb, Barbara A., *Fashioning an Interdisciplinary Framework for Court Reform in Family Law: A Blueprint to Construct a Unified Family Court*, Southern California Law Review, vol 71:469 s. 471-545, 1998.

Babb, Barbara A., *Symposium Editor's Note*, Family Law Quarterly, vol. 37, nr. 3 2003, s. 327-328.

Bozzomo, James W., Schepard, Andrew, *Efficiency, Therapeutic Justice, Mediation, and Evaluation: Reflections on a Survey of Unified Family Courts*, Family Law Quarterly, vol. 37, nr. 3 2003, s. 333-360.

Geraghty, Anne H., Mlyniec, Wallace J., *Unified Family Courts: Tempering Enthusiasm With Caution*, Family Court Review, nr. 40 s. 435-447.

Greacen, John M., *Confidentiality, Due Process, and Judicial Disqualification in the unified Family Court: report to the Honorable Stephanie Domitrovich*, Family Court Review, nr. 46, s. 340-345.

Kuhn, Jeffrey A., *A Seven Year Lesson on Unified Family Courts: What We Have Learned Since the 1990 National Family Court Symposium*, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998, s. 67-94.

Ross, Catherine J., *The Failure of Fragmentation: The Promise of a System of Unified Family Courts*, Family Law Quarterly vol. 32, nr. 1 1998, s. 3-30.

Schepard, Andrew, *Parental Conflict Prevention Programs and the unified Family Court: A Public Health Perspective*, Family Law Quarterly, vol. 32, nr. 1 1998, s. 95-130.

Steinberg, David M., *Developing a Unified Family Court in Ontario*, Family and Conciliation Courts Review, nr. 37, s. 454-459, 1999.

Artiklar på svenska.

Andersson, Torbjörn, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Torbjörn Andersson vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 349-355.

Heckscher, Sten, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Sten Heckscher vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 364-370.

Holmberg, Erik, *Domstolsorganisationen och domarrollen - några synpunkter*, SvJT 1992 s. 771-776.

Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessen 2000*, JT 2000-01 s. 93-110.

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004, s. 105-145.

Ramberg, Anne, *En gemensam högsta domstol? Ett anförande av Anne Ramberg vid ett seminarium för Johan Hirschfeldt den 31 januari 2008*, SvJT 2008 s. 356-363.

Ryrstedt, Eva, *Twistlösning mellan separerade föräldrar - för barnets bästa*, SvJT 2007 s. 398-414.

Strömberg, Håkan, *Delade meningar om allmän förvaltningsdomstols kompetens*, FT 1995 s. 211-215.

Strömberg, Stefan, *Domarrollen och kraven på domare - några blickar framåt*, SvJT 2004 s. 309-314.

Sutorius, Helena, *Sexuella övergrepp mot barn – Behovet av psykologisk sakkunskap och sakkunnigas roll i rättsprocessen*, JT 1999-2000 s. 117-139.

Vogel, Hans-Heinrich, Warnling-Nerep, Wiweka, *Allmän domstol eller förvaltningsdomstol – och vilken förvaltningsdomstol? Kammarrättens i Jönköping beslut den 15 augusti 1996 i mål nr 2443-1996*, FT 1996 s. 213-221.

OFFENTLIGT TRYCK

Prop. 1986/87:89 om ett reformerat tingsrättsförfarande.

Prop. 1992/93:25 om handläggning av brottmål efter rättspsykiatrisk undersökning m.m.

Prop. 2005/2006: 99 Nya vårdnadsregler.

Prop. 2008/09:165 En långsiktigt hållbar organisation för de allmänna förvaltningsdomstolarna i första instans.

AMERIKANSKA UTVÄRDERINGAR OCH RAPPORTER

An Evaluation of Unified Court Pilot Sites in Washington State, december 2004, Washington State Center for Court Research, Washington, Administrative Office of the Courts, McLane, Janet L. (Administrator), Authors/Research Team: Bauer, Yun, Christopher, Jenni, Glenn, Andrew (Ph.D), Lucenko, Barbara (Ph.D).

Court Coordination of Family Cases, Rubin, H. Ted, Flango, Victor Eugene, National Center for State Courts, State Justice Institute, Publication Number R-144, Williamsburg, Virginia 1992.

How Are Courts Coordinating Family Cases, Flango, Carol R., Flango, Victor E., Rubin, H. Ted, National Center for State Courts, Publication Number R-212, 1999.

Integrating Criminal and Civil Matters in Family Courts; Performance Areas and Recommendations, Uekert, Brenda K., Keith, Ann, Rubin, Ted, National Center for State Courts, prepared for the State Justice Institute, Williamsburg, Virginia, 2002.

Minnesota Supreme Court – Office of the State Court Administrator: Evaluation of the One Judge/One Family Pilot Programs, National Center for State Courts, Williamsburg, Virginia. November 2000.

Report of the Judicial Council of Virginia on the Family Court Pilot Project to the Governor and the General Assembly of Virginia, Senate Document No. 22, Commonwealth of Virginia, Richmond, 1993.

Unified Family Court Literature Review, American Institutes for Research, for Hirst, Alexa, Center for Families, Children & the Courts, Administrative Office of the Courts, Judicial Council of California, 2002.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Myndigheter och offentliga websidor

Colorado State Public Defender:

<http://pdweb.coloradodefenders.us/Default.htm> (hämtad 6/10-09).

Domstolsstatistik 2008 hos Domstolsverket:

<http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/Domstolsstatistik%202008.pdf> (hämtad 8/10-09).

DV-rapport 2003.3, *Specialisering; En förstudie i samarbete med Sveriges Domareförbund*, http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/DV-rapport_2003_3.pdf (hämtad 13/10-09).

DV-rapport 2007, *Specialisering av domare i humanjuridik: slutrapport*,
<http://www.domstol.se/Publikationer/Rapporter/specialisering.pdf> (hämtad 13/10-09).

Judicial Council of California hos California Courts:
<http://www.courtinfo.ca.gov/jc/index.htm> (hämtad 6/10-09).

Judicial Information System hos Washington Courts:
<http://www.courts.wa.gov/jis/> (hämtad 6/10-09).

Rhode Island Court Structure hos Judiciary of Rhode Island:
<http://www.courts.ri.gov/pdf/CourtStructure.pdf> (hämtad 6/10-09).

SCOMIS (Superior Court Management Information System) hos
Washington Courts:
<http://www.courts.wa.gov/jislink/index.cfm?fa=jislink.scomis> (hämtad 6/10-09).

State Justice Institute:
<http://www.sji.gov>

Statskontorets rapport 2007:9, *Sammanlagda tingsrätter - en utvärdering*,
<http://www.statskontoret.se/upload/publikationer/2007/200709.pdf> 17 sept 2009 (hämtad 9/10-09).

Sveriges domstolar på www.domstol.se:

Domstolsverket:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___727.aspx
(hämtad 13/10-09).

Malmö Tingsrätt:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___2265.aspx
(hämtad 15/10-09)

Skelleftå Tingsrätt:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___10225.aspx
(hämtad 15/10-09)

Stockhoms Tingsrätt:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___4227.aspx
(hämtad 15/10-09)

Tingsrätt:

http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage___721.aspx
(hämtad 13/10-09).

The Massachusetts Court System hos The Official Website of the Commonwealth of Massachusetts:
http://www.mass.gov/courts/courtsandjudges/courts/structure_color.pdf
(hämtad 6/10-09).

Amerikansk lagstiftning

The Revised Code of Washington (RCW), kap 13, 26:9-10, 26:12, 26:18-20, 26:26-27, 26:50 och 28A:225 på
<http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?Cite=26> (hämtad 13/10-09).

Övriga websidor

American Bar Association (ABA):
<http://www.abanet.org> (hämtad 14/10-09).

American Institutes for Research (AIR):
<http://www.air.org/overview/default.aspx> (hämtad 14/10-09).

National Center for State Courts (NCSC):
<http://www.ncsc.org> (hämtad 14/10-09).

Nationalencyklopedin på nätet

Jurisdiktion:

<http://www.ne.se/lang/jurisdiktion> (hämtad 2009-10-06).

Kompetens:

<http://www.ne.se/lang/kompetens/228410> (hämtad 2009-10-06).

Rättsfallsförteckning

NJA 1993 s. 571.

NJA 1998 s. 228.

NJA 1998 s. 82.

NJA 2008 s. 893.